

A tartalomból:

Dr. Kecskeméti Ármin: Ifjainkkal és öregeinkkel...
 — Sás Lipót: Egyéni érdek és közületi érdek —
 Eugène Manuel: A szegényember helye (Kömlös Aladár ford.) — Pap Károly: Vihar Támánban (elbeszélés) — Sass Irén: Herzl és Nordau — Timár Magda: Ragyogó tollú madár az öröm (vers) — Gál István: Egy erdélyi zsidó festőművész (Csermői Klein József képei) — Dr. Grózingér M. József: Héber könyvek — Abádi Imre: Mamzeret (elbeszélés) — Peterdi Andor: Nem változott itt semmi (vers) — Herskovits Fábián: Arthur Rupp (1876—1943) — Lázár József: Zengő sereg (vers) — A magyar zsidóság az 1941. évi népszámlálás tükrében (Molnár Endre előadása a P. I. H. szabadegyetemen) — Bródy László: CLI. zsoltár (vers) — Uj könyvek — Tollhegyről — Krónika és Szemle — Kilenc illusztráció.

**ALUL
ÉS JÖVŐ**

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI • ÉS • KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SIRKÖVEK

Farkasréten, Margittánál

XII, Sasadi-út 177. 59-es végállomás, a farkasréti zsidótemető mellett. T.: 457-159

VISÓ MÁRKNÉ HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám. Hajfestés szakszerűen. Budapest, Károly-körút 25, félemelet. (Király-utca sarok.) T.: 330-693.

KARMEL

ארטה כשר

PENZIÓ

Budapesten
Andrássy-út
43. sz. alatt

Villamos és autbusz összeköttetés a város minden részébe. Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kivánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. **ELŐZETES SZOBAFOGLALÁS.**

TELEFON: Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.
225-434, 225-664

**BETEGTOLÓ
ÉS ÖNHAJTÁSÚ
KOCSIK, „DAC”
GYERMEKKOCSIK
nagy választékban**

SIESTA
Lőwy Imre

járműraktára. Budapest, VII. kerület, Damjanich-utca 49. T.: 420-656. Betegtolókocsi kölcsönzés. Kérjen díjtalan prospektust

Perzsaszőnyeget

LEGMAGASABB ÁRON

vesz Sternberg

DOB-UTCA 2. TELEFON: 224-246

1 recamier + **4** szék = **2** személyes

RECAMIER

Szab. bej. Ülés, fekvés. Epeda,

LÁNC KÁRPITOS

VI., Podmaniczky-utca 10

FOTELÁGY

78 P

Hajszálak

végleges kiirtása villannyal. Szép ségápolás. Szemölcsirtás. Quarz. POLLÁK SAROLTA. kozmetikai intézete, Andrássy-út 32, I. em. Cégem specialitásai (házikezelésre): „Miracle” szőrtelenítőszer vagy „Miracle” szőkítőkenőcs. „Miracle” krém, szappan, puder, rouge, a kozmetika vívmánya. Kérjen prospektust! **TANÍTVÁNYKIKÉPZÉS!**

Használt férfi, női ruhát, fehérneműt, cipőt, szőnyeget, hagyatékot, egész háztartást, zálogtárgyat és mindent veszek.

NUTOVITS

VIII., Népszínház-u. 26
Telefonszám: 340-967
VIDÉKRE IS MEGYEK

BARBIEN

KÉSNÉLKÜLI BOROTVÁLÓPOR

MINDENKIT MEGHÓDÍT.
Kérjen árajánlatot! BARBIEN
VEGYIPAR, Budapest, VI.,
Király-u. 30. Tel.: 426-210.

MULT ÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF

ZSIDÓ LAP

XXXIII. ÉVF. 1943. JÚNIUS

Dr. KECSKEMÉTI ÁRMIN főrabbi:

IFJAINKKAL ÉS VÉNEINKKEL...

RABBIAVATÓ BESZÉD. ELMONDTA AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ INTÉZET TEMPLOMÁBAN

Bincórénu u-vizekénénu néléch. „Ifjainkkal s véneinkkel fogunk menni”. Ez a zsidóság történeti ereje, halhatatlansága, hogy a jelen harmóniában a multtal: ifjak és öregek, haladás és hagyomány együtt. Egyéniségtek, hivatásos munkátok megszenteli majd történetünknek, a zsidó szellemnek azt a mindenható élettörvényét, *bineórénu u-vizekénénu*, hogy a tradíció szerelmében megújulás, művelődés, tudományos gondolkodás. Mert ez a klasszikus zsidó szellemiség: a vallás és a kultúra összhangja, egybefogása.

A kultúrhistóriának nagyszerű, csodálatos rejtelve az az együtteség, hogy a zsidóságban az ifjak és öregek együtt haladtak, a jelen megértette a multat és nem fanyar bírálgatás, nyugós kelletlenség volt hozzá a szava, hanem a nagy eszméknek, példáknek, ragyogó emlékeknek kijáró hódolat.

Vigyétek hát, magatokkal s érvényesítsétek a vallási lelkesedésben s a kultúra ihletében, tudásvágyban s a tanulás szenvedélyében kibontakozó zsidó életforma, papi erény gyönyörű igazságait. *Néléch.* Haladni, előbbre vinni a zsidóság fejlődését. *Bineórénu*, az ifjú idealizmus hitével, bátorságával, lendületével. *U-vizekénénu*, de a tudománnyal is. Éreztessétek az unottsággal, a kritika kényeskedésével *u-vizekénénu*, az ősi Tannak, a zsidóság szellemi tartalmának mélységeit és magasságait, lelkiségének egy többezeréves kultúrától belénevelt erkölcsi finomságát, szépségeit.

*

A zsidó pap hivatása történeti életmentés, lelkek megnyugtatósa, meggyőzése, hogy a zsidóság nem vált fölöslegessé, nem avultság, értelmetlenség, céltalanság, hanem az emberiség szolgálata, történelmi szükségesség és áldás s prófétai öröksége, küldetése, hogy küzdjön, élő tiltakozásul legyen a vallás rendeltetésének számos felfogása ellen. Mi a vallás és a kultúra népe, az erkölcsi idealizmus hordozói vagyunk az emberiségben.

A zsidó lélek nem ösztönösség, irracionális érzés, hanem hivatástudat, a világ szellemének fölemeléséért való munka kötelessége és felelőssége.

Előítélet, gúny, gyűlölködés tagadhatja a zsidó szellem kultúrhistóriai jelentőségét, *chidlú lóchem min hoódom*, hogy nem is méltó a nagy emberi közösségre, se jussa hozzá. se hivatottsága és a szereplése csak bitorlás, vagy kárhozat — szítsátok fel hát a fáradt, fásult lelkekben a tudatosságot, hűséget. És hirdessétek, hogy Izráel nemcsak Egyiptom

után, hanem minden időkben, megújra nekivágott a pusztaságnak, *ki chág Adónáj lónu*, hogy megülhesse Adónáj ünnepét. Ez a zsidóság: hányszor vezetett az útja *bamidbor* sivatagba, de a gög, gyűlölködés szikkadt, kiégett társadalmi talaján, perzselő levegőjén is, *ki chág Adónáj lónu*, ünnepet ül Istennek, szívében örzi Adónáj szellemét, az örök erkölcsi és emberiségi eszményeket. Ezért kell a zsidóságnak fennmaradnia, hogy a halál árnyékává sötétedett, pusztává kietlenedett korokban ünnepeljen és áldozzon Adónájnak. óvja és ápolja az Istenben és az emberiségben való hit, a világtestvériség, a szabadság, erkölcsi egyetemesség eszméjét, lélekben való tiszteletét, a káosz, a hazugságok és embertelenségek torz világában. Ez a főséges feladat vár rátok: felemelni a csüggedőket, a megalázottakat, egy szörnyű kiábrándulás lesujtottjait, az élettől irtózókat, *ki chág Adónáj lónu*, hogy eljön még a pusztaságban Adónáj ünnepe.

Ezt a reményt, igazságot terjesszétek, ifjú kartársaim, hogy enyhülést, erősítést adjatok a száz sebből vérző zsidó életnek, vigaszt, önértetet, szent dacosságot az összetörteknek, *ha-chállos jómár, gibbór áni*, hogy a gyenge is így szóljon: „Erős vagyok”. A szenvedés hősei ma Izráel gyermekei, de ott állnak mellettük a zsidó áldozatosság hősei is.

*

Bineórénú u-vizekénénu néléch. Ifjak és öregek, hagyomány és haladás együtt: ez a zsidóság történeti életképessége, erkölcsi biztonsága. *Bineórénu*. Mentő munkátok az ifjúság nevelése, gondozása, hogy vállalja és kibírja zsidó jövőket, zsidó sorsok végzetét. A mai idők zsidó papja ne legyen csupán *is devórim* az igehirdetés, a tanulás és tudomány embere, hanem *ánsé máásze* a cselekvés elszántja, *ájin rauó*, a reménytelenség, kisémmizettség minden átkát, szégyenét meglátó szem.

U-lechol bené Jiszróél hójó ór bemósvószom. A zsidó élet fénye, dísz, diadalmasága mindig a vallásos ház volt, ahol az apák szíve odafordult gyermekeikéhez és a gyermekek szíve az apékéhoz. *Bineórénú u-vizekénénu*. Ifjak és öregek lelki közössége, egymást megértése: ez lesz a hivatások nyomán fakadó igazi üdv és dicsőség. Utódok és elődök együtt: zsidó érzésben, hazaszeretben, emberszeretben. Ámen.

EGYÉNI ÉRDEK ÉS KÖZÜLETI ÉRDEK

Az ősi zsidó paraszt-földműves létforma és a zsidóság foglalkozás- és hivatásbeli megítélése, idők folyamán lényeges változásokon ment át. Amíg például a Haszoneusok idejében „a zsidó” fogalma zsoldos katonát jelentett, a középkorban és részben napjainkban is a kalmár és üzér fogalmával kongruál. Ennek a lényeges áthasonulásnak pontos indokolását megtaláljuk Mózes I. könyvének 46. fejezetében, a 33. és 34. versben: „*Ha a Faraó kérdi, mi a foglalkozástok, mondjátok: baromtenyésztők vagyunk — mert Egyiptom utálata minden juhpásztor.*” A középkorban viszont az üzérkedés volt a népek utálata és azért kényszerült rá a hontalan, üldözött Izráel.

Kétségtelen, hogy a kereskedői foglalkozás ugyanolyan magas színvonalú hivatás, mint akár a hivatalnok, diplomáciai vagy bármelyik más becsületesen űzött köz- vagy magánjellegű életpálya. Minden hivatás és foglalkozás bizonyos meghatározott képességeket igényel, de ezeknek a képességeknek, illetve tulajdonságoknak túlzásbavitele eltorzítja az egyént, sőt jellembeli defektust is eredményezhet. A kereskedői foglalkozás bizonyos fokú élelmességet kíván, de ennek eltúlzása már haszonleséssé, kapzsisággá fajulhat és ezek a tulajdonságok kellemetlen, sőt visszataszító ember példányokat alakíthatnak ki.

Az ősi földre visszatérőben lévő nép visszatér az ősi foglalkozásokhoz is: a nyereszkeskedéstől mentes élethivatások vállalására. Ennek a nagyarányú regenerációnak alappillérei a nemzeti alapok. A Keren Kayemeth Lejiszroel (Zsidó Nemzeti Alap) leglényegesebb feladata: az anyaföldet, a termőterületet mentesíteni a spekulációs tevékenységtől, és, mindennemű nyereszkeskedési lehetőség teljes kiküszöbölésével, kizárólag a közületi szempontokat érvényesíteni.

A levegő és víz mellett a termőföld a leglényegesebb tényezője az emberi élet fenntartásának. Izráel vezetői már abban az időben, amikor a kapitalizmus: fejlődésének csúcspontján állott, tudatára ébredtek a földtulajdon alapvetően lényeges közületi jellegének, a Keren Kayemeth Lejiszroel intézményének felállításával elindították a köztulajdonbavétel folyamatát és a zsidó nép megértette az idők szavát.

A Keren Hayesod (a Beruházási Alap) az üzleti és vállalati életben igyekszik érvényre juttatni a közületi érdekeket és minél szűkebb keretek közé szorítani az egyéni önzést, a haszonhajszát és fékezni a nyereségvágyat. A zsidó nemzeti alapok tevékenysége kétségtelenné tette, hogy az önző magánérdek teljes kikapcsolásával, személytelenül és önzetlenül hatalmas, viruló, produktív alkotások hozhatók létre, mezőgazdasági telepek és intézmények, gyárak, erőművek, ipartelepek, kizárólag közületi munkával és teljesen a közület szolgálatában, az önző, személyes érdekek maradéktalan kikapcsolásával.

Ezideig a vállalkozás alaptényezője az egyéni haszon volt. A „haszon” fogalma feltételezi ugyanannak a tárgynak, árunak, objektumnak kétféle értékelését: másként értékelik a beszerzés, és másként a továbbítás alkalmával. Lehet valamely objektumnak egyidejűleg kétféle értéke? Vallás-erkölcsi szempontból kétségtelenül nyitott kérdés és a nemzeti alapok tevékenysége oly módon igyekszik megoldani ezt a súlyos problémát, hogy kiküszöböli a zsidó életből.

Jelentékeny segítséget nyújt a nemzeti alapoknak e magas ideálok felé törekvő útjában a szövetkezetek működése. A szövetkezetek általában haszonszerzésre törekvő üzleti vállalkozások, — ezzel szemben Palesztinában min-

den haszonkalkuláció kikapcsolásával, kizárólag a termelő és fogyasztó közötti közvetlen kapcsolat megteremtésére és fenntartására törekvenek.

A nemzeti alapok, főleg a Keren Kayemeth Lejiszroel, a bibliai törvények elvi alapján állanak. A biblia rendelkezései, parancsai nem nyújtanak kedvező alapot az élénk kereskedelmi élet kifejlődéséhez; karitativ és szociális szempontok éles kidomborítása lényegesen tompítja a rideg és kiméletlen üzérkedés és kalmárszellem érvényesülését. Ezt az ősi, erkölcsi szellemet intézményesítik a nemzeti alapok és vezetik a zsidó népet a bibliai etika szilárd talajára.

EUGÈNE MANUEL:*

A SZEGÉNYEMBER HELYE

*Van a zsidók közt egy régi hagyomány,
amelyért az ember sokat megbocsáthat:
Mikor asztalhoz ül a nap alkonyán
a család s az apa megáldja a házat,
mikor a gyerekek zsongva, mint a méhek,
csókot nyomnak apjuk őszes homlokára,
s éhes szájak lesik a lomha cselédet, —
egy szék üresen áll egy szegény számára:
rá-vár mind és amint búsan a küszöbön
megjelen, kedvesen néz rá mind és köszön.*

*Néha egy tudós jön, komoly és hallgató,
arcán a koplalás évei látszanak.
Néha egy kaftános, kopott koldus ül be,
ismeretlen gettók fáradt menekültje,
aki rengeteget csalódva, szegényen,
többé azt sem tudja már, hogy mi a szegény:
belépve, a hátát már hétrét görbiti
s bámul, hogy kéretlen enni adnak neki.
Máskor meg egy árva kisfiú téved be:
nyütt, rongyos ruháját elérzékenyedve
figyelik ilyenkor a többi gyerekek,
nézik, mily falánkul nyeli a kenyeret
s milyen mohón les az ízes falatokra!
Olykor egy beteg jön, aki elzokogja,
hogy úgy él most jótét lelkek kegyelmébül.
Máskor egy diákot hívnak meg vendégül,
ki félszegen ül le, könyvét le sem téve,
reácsodálkozik a lámpa rezére,
a szép terítőre s a nagyszemű lányra;
félénken, zavartan mosolyog az árva,
s míg a vacsorának éhesen nekilát,
lassan elbeszéli szemérmes nyomorát.*

*Így várnak esténként szívük melegével.
Bárki is a vendég, dehogy kergetnék el.
A templomban, avagy az út szélén lelték?
Nyájas és szelíd szót hall tőlük a vendég:
„Áldassék, akinek nevében érkezél.
Tied ez az asztal, egyél, igyál, vegyél.”
Amikor távozik, az anya még lopva
étket dug zsebébe szűkösebb napokra,
titokban még némi meleg ruhát is ad,
vagy egy kis pénzt, mit az alázattal fogad.*

*Ó, ha e szép szokás közénk visszatérne,
nem hullna átok a gazdagok fejére;
a szentség lebegne mindenik tűzhelyen:
hol szegény a vendég, Isten is megjelen.*

Komlós Aladár fordítása.

* Francia költő (1823—1901), az Alliance Israélite egyik megalapítója.

PAP KÁROLY: VIHAR TÁMÁNBAN

Joséh ács volt és kőműves a galileai Támánban. Tavaszszal, a viharok után a tetőkön csücsült családjával, s a megtépett zsuppot foltozgatva, nyáron a forróságban s esőben sarat dagasztott, vályogot vetett, s viskót, pincét, csúrt tapasztott, télen pedig odujában a faragott ekeket, talyigákat, öszvérek nyergeit javíttatta. Szegény faluska volt Támán, s ebből a sokféle s nehéz munkából alig telt egy kevés árpakenyérre és juhsajtra, úgy, hogy mire lefizettek a papi tizedet, a római adót s a fejedelmi sarcot, örülhettek, ha annyiuk maradt, hogy legalább a nagy áldozati ünnepen négy garasnyi illatos füstben küldhették fel sóhajtasukat Jahvehoz a jeruzsálemi templom oltáráról.

Ehhez a szegénységhez négyen voltak, Jóséh, aztán az asszonya Mirjam, aki széles csipejével, türelmes mosolyával jól győzte a sárdagasztást ura mellett, aztán a serdülő Láél, s végül Áhel, a nagypapa. Őt kis halottjuk is volt már a sírbarlangban; a támániak szerint azok a rossz szellemek rontották meg őket, amelyek a sárról és a nádról tapadnak az ember fiaihoz. Valamennyien még Láél születése előtt haltak meg, s a szülők már régen elfeledték őket, csak nagyatyjuk emlékezett rájuk gyakorta, mert mikor még éltek s ölbevalók voltak, igen szívesen bajlódott velük. Különösen a három legelső szerette Áhel. Ebben az időben még nem szenvedett a sár keserűségeitől, s az öregségtől, jól tudta túrni a kevés kenyeret s a sok taposást, s unokáira is jutott jó kedvéből. Még a tetőkre is felvitte magával ezt a három kicsinyt, ha éppen ott kellett dolgoznia, s ha egy-egy üres vagy kihalt gólyafészek akadt odafent, abba ágyazgatta őket, ha pedig otthon voltak a hosszúlábú s vörösösörű madarak s tojásaikon ültek, olyankor a dohos, meleg zsupban vájt nekik bölcst Áhel. A gólyák már megszokták őket, neszükről s szagukról, s óvatos barátsággal kelepeltettek Áhel gondozottjai körül. Áhel ilyenkor a madarak vihartól megcibált fészket mindig meg-megigazgatta, s habár Jahve az Egyetlen s Örök, s a gólyák olyan idegen istenek tisztátalan s kedvenc madarai, akikkel egy galileus nem köthet szövetséget, Áhel mégis úgy gondolta, hogy az ily fészekkiigazítás még nem szövetség, s a gólyák és istennők barátsága még valamikor jót tehet a három kicsinynek.

Sárdagasztáskor is e három kicsiny volt első gondja. Árnyékos, mély bölcst vájt nekik a sárba, nehogy megsüsse gyenge fejüket a heves nap. S ahogy fenn tetőn a gólyákkal barátkozott jövődjükért, ideleenn a sárban különféle férgek kímélésével igyekezett megnyerni az idegen isteneket oltalmazottjai számára. Az ő javukért túrta a koronás fejű sárkígyót, a sárban költögető varangyokat, majd Sabbatkor, a mozdulatlanság ünnepén, mind a hármat egyszerre vette ölbe, rabszolgáskodása idejéről beszélt nekik, és különösen sokszor mesélte el nagy körülményességgel üres fél-szemgödrének történetét, amelynek ő is, utódai is szabadságukat köszönhetik. Nem tudott enni, hogy ne kínálgatta volna őket s mikor meghaltak, gyászában majd fele szakállát kitepte s alig lehetett visszatartani attól, hogy tiltott módon késekkel meg ne hasogassa testét, amint azt rabszolga korában látta a pogány szíriaiaknál.

Elhantolásuk után a hamuban ülve, egész Támánt borúsabbnak találta, majd midőn munkához kellett fognia, a sár szagát keserűbbnek érezte, munkáját nehezebbnek, sokáig vizsgálgatta testét, az eget, a sarat, álmai nehezekké váltak, ébredése kába volt. A Mozdulatlanság napján aztán erősen elgondolkozott ezen s úgy vélte, hogy mindez a gyengeség, mindez a keserűség, kábaság, elsetétedés nyilván onnét van, hogy a három kicsiny elvitt belőle egy-egy darabot. Hogy újból megerősödjön, szeretett volna többet enni, azonban tél volt éppen, kevés volt a munka, a sár fagyos volt, s nemhogy többet ehetett volna, hanem még kevesebbel kellett beérnie, mint azelőtt.

Ez nagyon elkésérettette, kezdett civódni fiával s menyével, s szíve már előre huzódzott az aztán születő gyermektől, aki már úton volt. S midőn ez az újszülött másodmagával jött a világra, úgy gondolkodott az ikrekről: ha maradnak, maradnak, ha mennek: mennek.

Nekik már nem vájt bölcst a tetőn, sem a sárban, nem mesélt nekik véres szemgödréről, nem áldozott érettük Jahvenál, nem barátkozott miattuk az idegen istenek madaraival, s mikor elvitték őket is a sár rontó szellemei, nem tépdeste szakállát utánok. Annál nagyobb volt a megdöbbenése, mikor elhantolásuk után úgy érezte, hogy teste mégis erősen fogyatkozik. Úgy gondolta, hogy az ikrek akaratára ellenére is vittek magukkal belőle egy-egy darabot.

Így aztán Láél megszületését, serdülését már gyanakvó félelemmel és rosszalással nézte, gyors növekedését valami utálatos falánkságnak hitte, s minthogy szigorú, gyanakvó tekinteteire a fiú félénk pislogással válaszolt, tompaeszűneknek nevezte s megtiltotta Jóséhnek s Mirjamnak, hogy eztán még egy gyermeket nemzzenek. Minthogy — mondotta — a legjobbakat s legildomosabbakat már elvitte a halálangyal, s csupán egy tompaeszűt s falánkot hagyott meg, nyilván megúnta nemzetségünk magvát Jahve, s jobb, ha az ember tartóztatja magát.

A szülők erősen tisztelték Áhelt. Az idős apa Galileában az ösátyák jóakarátát hordozza magában. S ha ezenkívül, úgy, mint Áhel, félszeme árán váltotta meg övét a szolgálattól, az ily atyával szemben a legkisebb ellenkezés a gonoszt kísérti, és elsötétíti, mind mondják, a hétkarú méces világosságát, amely a Tanítás házának ablakából néz éjt és nap a falura. A holt unokák növelik méltóságát, az eleveneknek pedig már az anya méhében kell néki engedelmeskedniök. Jóséh és Mirjam tehát bensejökben keseregve, de engedelmes orcával meghajoltak Áhel kívánsága előtt. S hogy minél könnyebben megtartóztathassák magukat, éccaként az öt kis halottat idézték maguk elé könyörgéseikkel, hogy, mint mondták, azok feküdjenek szétválasztóul kettejük közt Áhel kedvéért.

Áhel csak nem akarta őket megszánni. — Nem visznek el belőlem többet, — gondolta szombatoként, s midőn egy nap aztán mégis gömbölyödni kezdett Mirjam, haragosan támadt rájuk. Azok hevesen eléje borultak, s bizonygatták, hogy maguk sem tudnak róla, hogy történhetett ez, nyilván

Sikomórus fa (Palesztinai képek)

a fáradságtól lenyűgözött testükre álmukban lesett a gerjedelem.

— Bocsáss meg nekünk, nagytisztességű atyánk, Áhel, — mondta Joséh — álomban történt ez mivelünk, s nem tehetünk mi erről.

— Úgy ám! — dorgálta őket Áhel — ha a paráznaságot álomnak nevezitek, akkor álomban történt veletek!

Mirjam sírt, s Áhel lábát csókolgatta töredelmesen.

— Nézd el nekünk azt a nehéz, álombeli éccakát, — kérlelte az öreget; ez azonban félrefordult s csak így szólt:

— Azért tettétek ezt, mert az én haláloamat lesítek már.

A következő napokban Mirjam s Joséh engesztelésül Áhelnek adták ételük javát s a legközelebbi szombat napján Mirjam Áhel lábait megkenste erős, illatos kenőccsel, aminek áráért két éccakán át segített a szomszédoknak a barmok nehéz ellésénél. Áhel, bár életében először érte ily jóillatú tisztesség, mogorván tűrte s szagolta az erős olajat, s úgy érezte, hogy elbolondították.

Mirjam terhessége miatt most már szüntelen emésztette magát, s minthogy a nehéz taposás amúgyis erősen sanyargatta öreg testét, egyre gyöngült. Szombatonként hűledezve bámulta fogyatkozásait s miután nemsokára sártól nedves benseje köpködésre kényszerítette, nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy a gyermek csak azért jön, hogy elfoglalja az ő helyét. Egyre többet vonult magába, töprengve. Láél ilyenkor rettegve nézte őt, a szülők pedig nem tudták, mivel vigasztalják, mert bizonygatásaikat, esetlen becézgetéseiket, felkínált falatjaikat komoran hárította el magától.

Mikor a gyermek megszületett, csodálkozott, hogy túlélte világrajövetelét. Az újszülöttet nem engedte nevével elnevezni, körülmetélésekor elfordul.

A kis gyermek, akit Mikáélnak neveztek el, hiába leste őt nagybámészan, hiába gügyögött utána, hiába nevetett rá sárban vájt bölesőjéből, Mirjam is hiába mutogatta szelíd, kedves és engedelmes csecsemőjét: Áhel nem akart tudni új unokájáról.

Mikáél azonban, mikor járni próbált, mégiscsak legelőbb nagyatyja felé mászott, mikor beszélni próbált, Áhel nevét próbálgatta legelőször kiejteni, az anyjától kapott étellel nagyatyját kínálgatta először, éj idején mindig melléje akart heveredni s munkaközben apró tagjaival a sárban cupogva őt utánozhatta. Akármerre járt, dolgozott Áhel, a gyermek mindig a nyomában volt, s minthogy érezte, hogy nagyatyja nem szívesen tűri, a kövek mögül, vagy a gólyafészek mögül figyelte Áhelt.

Ez a sok figyelés, leselgetés, magátkelletés még jobban megerősítette Áhel gyanakvását, hogy a gyermek az ő halálát lesi s midőn a következő nyáron lábai sárdagasztás közben már remegni kezdtek, nem akart tudni gyöngeségéről s inkább erejét feszítve, komoran leszegett fővel taposott tovább. Ekkor azonban Joséh kérlelni kezdte:

— Nagytisztességű atyám, Áhel, nem fognád ki magad ebből a nehéz igából? Hiszen eleget fáradoztál már idáig! Ülj és nézegess minket, mert lábaid remegnek...

— Ezt csak ti látjátok, — felelt bosszúsán az öreg — mert szeretnétek, hogy úgy legyen. Mert minek az öreg Áhel most már, mikor Láél túl van a gyerekségen s már Mikáél is kezdi győzni a munkát? Azt mondjátok: fogd ki magad az igából, de azt gondoljátok: fogd ki magad az életből! De én azt mondom: akárhogy is fojtogat engem a sár bűzhödt keserősége, s ha mégúgy remegnének is lábaim, nem engedem én magam tőletek a halálra csábítani, mert mikor pihenésre csábítottok, a halálra csábítottok. Mert ha hevernék, megízlelnék tagjaim a pihenést, s azt hinnék, hogy talán egy királynak a részei. Nem volna többé kedvük a mozdulásra s én hamarost elpusztulnék. Ti pedig jól tudjátok ezt!

Tovább dagasztott keservesen, a szülők pedig erősen kiáltozva mentegették magukat:

— Jaj nekünk, hogy ilyet gondolsz! Mi csak pihenésedet kívánjuk, nem halálodat!

Áhel nem felelt, Láél magában félnék kárörömmel pislogott az öregre. — Ah, — gondolta — csak hadd fájjon neked az a halál! Nekem is eleget fájt a te fenyítésed!

Mikáél, aki ezideig könnyű tagjaival magában zümmögve, táncolgatva dolgozott mellettük, lélekzetfojtva hallgatta az

öreget, s munkájuk végeztével mindjárt Láélhoz sietett s így kérdezte a bátyját:

— Gonoszság van a mélyén, — felelte Láél. S mondotta Mikáélnak, miként akarta nagyatyjuk őt, öccsét eltüntetni az élettől. — S ha Jahve akarata szerint a szülők nem álomban nemzettek volna téged, úgy ma sem volnál ezen a földön. Soha semmi sem volt elég nagyatyánknak úgy, mint másnak. S most, hogy a lábai remegnek, a haláltól fél, s még gonoszabb lesz majd, mint valaha volt.

Mikáél elgondolkozott:

— Vannak talán, akiket ébren nemzenek, s másokat álomban?

Láél így felelt:

— A legtöbbet ébren nemzik, de téged, atyánk úgy mondotta, álomban nemzettek.

Mikáél az atyjához futott, s kérdezte tőle:

— Hogy is volt az, atyám, azzal az álommal, amelyben engem nemzettetek?

— Miért kérded ezt? — mondotta az atyja.

— Azért, — felelte Mikáél — mert ha így volt, úgy már sok mindent értek, ami felett idáig igen csodálkoztam: hogy miért taposom oly könnyen a sarat, s miért van az, hogy mintha semmi sem haragudna reám, csak éppen Áhel nagyatyám, de most már tudom, hogy ő sem reám haragszik, hanem a halál angyalára...

Majd visszaszaladt Láélhoz s így szólt hozzá:

— Jó volna tudni, hogy miféle az a halál, talán ki lehetne békíteni vele nagyatyánkat.

S kérdezte Láélt, mit tud azokról, akik korábban haltak meg, s mégis kibékültek a halállal. Mit tud róluk, hogy volt náluk ama kibékülés.

— Úgy volt, — mondá Láél — hogy azok nem voltak olyan gonoszok s falánkok, mint ő, nem szidalmazták az unokáikat, s ezért nem fájt nekik a halál sem úgy, mint Áhelnek.

— Akkor, — gondolkodott Mikáél — ha néki nehezebben megy s jobban fájt, mégis csak tenni kellene valamit, hogy segítsünk neki ebben.

— Ha tudnék, sem tennék semmit, — felelte Láél.

Mikáél erre még erősebben kérte, hogy segítsen neki, s ő ételének felét is szívesen odaadná Láélnak, hét nap, s ha lehet, még tovább is. Emlékeztette bátyját, hogy hány-szor s mily szívesen adott neki falatjából, s így végezte:

— Te hét páskával vagy idősebb, mint én, és biztos fogsz tudni valami módot rá, ha segíteni akarsz.

Láél ravaszul pislogott öccsére:

— Hm... — gondolta. — Úgy látszik, ez a kicsi valóban tompaeszü, ha azt hiszi, hogy valakit a halállal ki lehet békíteni, mintha az valami eleven volna, valami emberi fele, s nem az a süket és vak angyal, aki csupán az emberek szaga után igazodik, s nem az ő szépségük, gazdagságuk s szavaik után. De ha ez a Mikáél erről nem tud, úgy ne tudjon. S ha hisz abban a békítésben, hadd higgyen, ha én hitéből néhányszor jóllakhatok.

Fontoskodva elgondolkozott, mint aki erősen akar emlékezni, homlokát tapogatta:

— Hallottam valamit e felől már egyszer, a halállal való kibékítésről. — S megint nézett öccsére gyanakvóan s ravaszul: valóban hiszi ez ezt? Vagy tán csak majd nevetni akar rajtam?

Ámde Mikáél olyan mohón, bámészan, sürgetően nézett reá, hogy megint tovább tetette az emlékezést:

— Valami tanítómester járt egyszer erre, — mondotta — de te még akkor nem tudtál beszélni, s egy nagyatyja, azt hiszem, Ben Élehuek hitták, nagyon viaskodott a halállal. Erősen átkozódott, s az a tanítómester valamit cselekedett vele, valami imádkozást mondott, de azokra a szavakra már nem emlékszem, hanem ha az ételed felét megehetem, ahogy ígérted, s az éhség majd nem fog annyira gyötörni, akkor emlékezetem is megerősödik, s talán fogom tudni azt, amit akkor hallottam.

(Folytatjuk)

SASS IRÉN: HERZL, NORDAU ÉS KORTÁRSAIK

Idén húsz éve hűnta le szemét Párizsban a zsidó rönészánsz-mozgalom oly hamar történelmivé nőtt vezető egyénisége: *Max Nordau*. Ez alkalomból szerettem volna ennek a vígasztalóan szép és nemes zsidó jellemnek rövid, vázlatos portréját vetíteni a *Múlt és Jövő* olvasói elé. Miközben *Nordau* életének néhány adata után kutattam, véletlenül egy lista került a szemem elé. *A nemesített magyar zsidó családok névsora*. Különös találkozás volt. S bár első pillanatban magam is úgy hittem, hogy semmi közük egymáshoz, hamar rájöttem, hogy nagyon is sok közük van egymáshoz. A nemesített magyar zsidók kétszáznyolcvan neve és *Nordau* magányos neve így, egymás mellett, ugyanauak a valakinek, a magyar zsidónak kétféle arcát mutatja. S ebben a kétféle arcban egy magyar-zsidó generáció két-fajta gondolkozásmódját.

*

Nehéz *Nordauról* úgy írni, hogy egyben *Herzlről* is ne írjon az ember. A két férfit éppen úgy összekapcsolja munkásságuk, mint *Mózes* és *Áront*, *Bar Kochbát* és *Akibát*. *Herzl* és *Nordau* találkozás a zsidó rönészánsz-gondolatban nagyjelentőségű és sorsdöntő esemény volt. A közöttük lévő hasonlóság és különbség olyan szerencsésen egészíti ki egymást, hogy biztosítani tudta a cionista mozgalom jó kezdetét. „*Well begun is half done*” — mondja egy angol közmondás. *Nordau* nélkül ez a jó kezdet nagyon nehezen képzelhető el.

Herzl önvallomásaiból tudjuk, hogy az *Alt-Neuland* megjelenésekor még legjobb barátai is elmebetegnek hitték. Sőt *Herzl* maga is különböző elmebetegségeket végzett önmagán, hogy épeszűségéről meggyőződjön. Ha *Herzl* barátai részvételéből, ellenségei és később magának az *eszmének* ellenségei érdekből könnyen rásüthették volna az „*Alt-Neuland*”-ra és utána a „*Judenstaat*”-ra még inkább, hogy egy bomlott agy figyelmére sem érdemes termékei. Ezzel már a kezdetén eltiporhatták volna a mozgalmat, mely ebből a két könyvből indult ki. Hogy nem így történt, az nagyrészt *Nordau* gyors melléállásának volt köszönhető.

Herzl és *Nordau* jellemre, temperamentumra és lelki alkatra erősen különböznek egymástól. Különböző volt ennek folytán írói és egyéni beállítottságuk is, kortársaiknak róluk való véleménye is. Kettőjük közül *Herzl* a lágyabb, álmodozóbb, költőibb karakter, a *fantázia* és *szív* embere. *Nordau* borotvaélesesű, a dolgok legbensőbb és legmélyebb összefüggését szenttelenül figyelő, irodalmi, művészeti, társadalmi és politikai eseményeket megalkuvás nélkül kritizáló moralista. Ha *Nordau* egy ügy mellé állott, az nemesak azt jelentette, hogy az ügy érdemes és erkölcsös, de azt is, hogy kibírja az értelem legszigorúbb kritikáját is és az *eszmények* világába igen, de a *fantazmagóriák* világába nem tartozhatik. A józan és szkeptikus okosokat talán soha, de legalább is sokkal nehezebben győzhette volna meg a *Judenstaat*. Ehhez *Nordau* tekintélyére és hideg logikájára volt szükség.

A különbözőségek mellett másrészt nagyon sok hasonlóság van *Herzl* és *Nordau* jellemében és életében. Eltérés talán csak a kezdetben, az indulásban mutatkozik. *Herzl* a *jómód* gondtalanságából, *Nordau* pedig a *proletársors* vígasztalanságából indult el előbb a profán világ elismerése, aztán a zsidó történelmi hivatás felé. Az álmodozó, költői fantáziájának rózsaszín ködében élő *Herzl*nek, akit nemesak szerencsés lelki alkata, de családjának vagyona is megvédett az élet brutális támadásai ellen, akinek érvényesülési útja síma volt, könnyebb volt önmagában megőrizni az emelkedett *idealizmust* és végül történelmi hivatása teljesítése kedvéért feláldozni minden anyagi jót és kényelmet. A nagyobb és igazibb áldozatot *Nordau* hozta, aki korrepetáló és házitánítóskodó diákkorának keserű emlékeivel megterhelten, a világ fővárosába, Párizsba kerülve, keserves munkával, rengeteg küszködéssel, szinte tégláról-téglára építette fel azt a polgári gondtalanságot, melyben őt a *Judenstaat* megjelenése találta, s melyet *habozás nélkül kockára tett*, mikor szinte a *Judenstaat* megjelenését követő percben *Herzl* mellé állott. *Herzl* nem tudta, hogy a szegénység, amit vállalt, mit

jelent, de *Nordau* tisztán látta azt, amiből tehetsége révén, nagy ügyel-bajjal csak nemrég evickélt ki, és amire hivatástudata következtében önként ítélte újra önmagát

Mindketten Budapesten születtek, az úgynevezett pesti gettóban. Mindketten szefárd ősöktől származtak, külsejükben is nagyon szép emberek voltak s népükből kiemelkedve, a nem-zsidó társadalomnak olyan osztályába kerültek, melynek tagjai, minden társadalmi osztály tagjainál jobban és őszintébben, igenelték és lelkükben is szentesítették a *zsidó-emancipációt*: írók lettek. A *nemesített* zsidót, a világ legliberálisabb, vagy akár legalpáríbb nemessége sem, sehol, soha *egyenrangú nemesnek: a pénzzsidót*, a nagy angol, holland, amerikai *keresztény pénzkorifeusok* soha magukkal *egyenrangúnak* el nem ismerték. De mindenütt a világon, a *nem-zsidó írók*, minél inkább írók voltak, *egyenjogúnak tartották a zsidó író*t, ha tényleg író volt és nem tollforgató mesterember. *Nordau* és *Herzl* az európai liberalizmus rövid évtizedei alatt teljes mértékben érezhették azt, amit zsidó bárók vagy *vezérigazgatók*, ha csak látni, hallani és érezni képesek voltak, soha el nem érhettek: a *teljes és feltétlen egyenjogúság érzését, saját osztályukban*.

Lehetetlen tehát nem sorsszerűséget, nem eleve-elrendelést látni abban, hogy ez a két, nagy, pesti zsidó Párizsban, a múlt század végén, a *Dreyfuss-affér* következtében, teljesen azonosan és egyidőben ébredt zsidóságának tudatára. *Magyar-zsidók* voltak mindakettőn s ha akarták volna, kegyes, izraelita-felekezeti öncsalással nem is kellett volna a *francia-zsidó* katonatiszt dolgát közelebb engedniök magukhoz, mint bármely más, liberális felfogású, nem-francia írónak. És mégis, *Herzl*-ből a *Dreyfuss-affér* harcai váltották

Csermői Klein József: Anya gyermekével

ki a *Judenstaat* eszméjét, *Nordau* pedig nemcsak szóval, hanem tettel is verekedett a francia-zsidó kapitányért.

OLVASD A MULT ÉS JÖVŐT

A mult század kilencvenes éveiben meglátta két pesti zsidó a világ zsidóságnak jövő sorsát, de egyben egyetlen, járható útját is. Egymillió magyarországi zsidó termelte ki ezt a két világító fáklyát és ajándékul adta tizenhétmillió szétszórt zsidónak az egész világon. S azonfelül? Mit adott még ugyanezekben az években és évtizedekben a magyarországi zsidóság? Mit alkotott a maga és a világ zsidóságának, a saját és a gyermekei jövőjének érdekében? Adott kétszáznyolcvan nemesített zsidó családot. Egyes, sőt kettős prédikátumokat, továbbá hárovi koronákat. Létrehozott felsőványi *Baruch*-okat („*baruch*“ egyébként *áldott-at* jelent héberül) *magyarpadéi Kaufmann*-okat, *gatályi és szécsényi Grosz*-okat, *előneves szénkereskedőket, konfekciósabókat, duplaelőneves fiskálisokat*. Vegyük elégtétellel tudomásul, hogy míg Párisban lángolt a *Dreyfuss*-per, Pesten nyugodtan és békésen élt egy *Stern Náthán* nevű háztulajdonos, aki nemességet kapott *zombori* előnévvel és ugyanakkor élt egy *Berera Izrael* nevű terménykereskedő, aki ugyancsak nemességet kapott *gyarmati* előnévvel. És élt és létezett még kétszáznyolcvan elsőrendűen asszimilált magyar izraelita, aki szintén kapott nemességet, s akik közül egy kezünkön megszámolhatjuk azt a néhányat, akikre — teljesen függetlenül a politikától — tényleg büszké lehet a magyar zsidóság.

Aztán tegyük azt is utána, hogy ha sorsunk ma olyan, amilyen, azt minden bizonnal nem kis mértékben ennek a kétszáznyolcvan familiának is köszönhetjük, hiszen ők igazán behizonyították, hogy nemcsak közönséges, jó magyarok, hanem kiválasztott magyar nemesek is tudnak lenni a magyar izraeliták.

*

Velük szemben, a mérleg másik serpenyőjében pedig ott áll *Nordau* és *Herzl* minden nemesi előnév nélkül. Egyszerűen csak zsidók.

FODOR GYÖRGY:

HULLJON KI A SALAK

*Ne sírd a sorsodat — és a salakot sem,
mely kihull a rostán — azt se irigyeld!
Ne szánd a sok síró, álszent, halk kesergőt
és a távozóknál, ott se adj hitelt!*

*Mi, lám, megmaradtunk. — És majd összeállunk,
mint új tűzben fogant, új acél-tömeg;
a mi nyersen izzó, fiatal érc-lelkünk
a megalkuvókat úgy sem érti meg!*

*A vallásunk tiszta, hitünk csupa láng még;
és hogy felhős minden? — annyi baj legyen:
fiatal testünknek játszi erőpróba,
s hitünk majd erőt vesz mind a rémeken.*

*Csak megállni nem kell, csak vigyázz: a kétség
el ne kapja lelked, — mert akkor a láng
az Istentagadás szellőjében táncol,
s a torz Összeomlás réme les ki ránk!*

*Nezd, hogy sír az érc-fém, ha a csiszolókö
szikrázva, őrjöngve tépi, gyötri meg,
s nézd az alaktalan, torz, otromba masszát,
ahogy szobrász-kézben az Anyag remeg.*

*S mégis, csak az ércből lesz új acél-penge,
csak a torz tömegből éled a szobor,
csak a szenvedés az, mely megedzi lelked,
meglásd: csiszolókö lesz ez a nyomor!*

*Ne sírd hát sorsodat és a salakot sem,
mely kihull a rostán, azt sem irigyeld!
A hited vizsgál meg és a bátorító,
testvéri, kereső sok kezet figyeld!*

Csermői Klein József: Kapások

TIMÁR MAGDA:

BAGYOGÓ TOLLÚ MADÁR AZ ÖRÖM

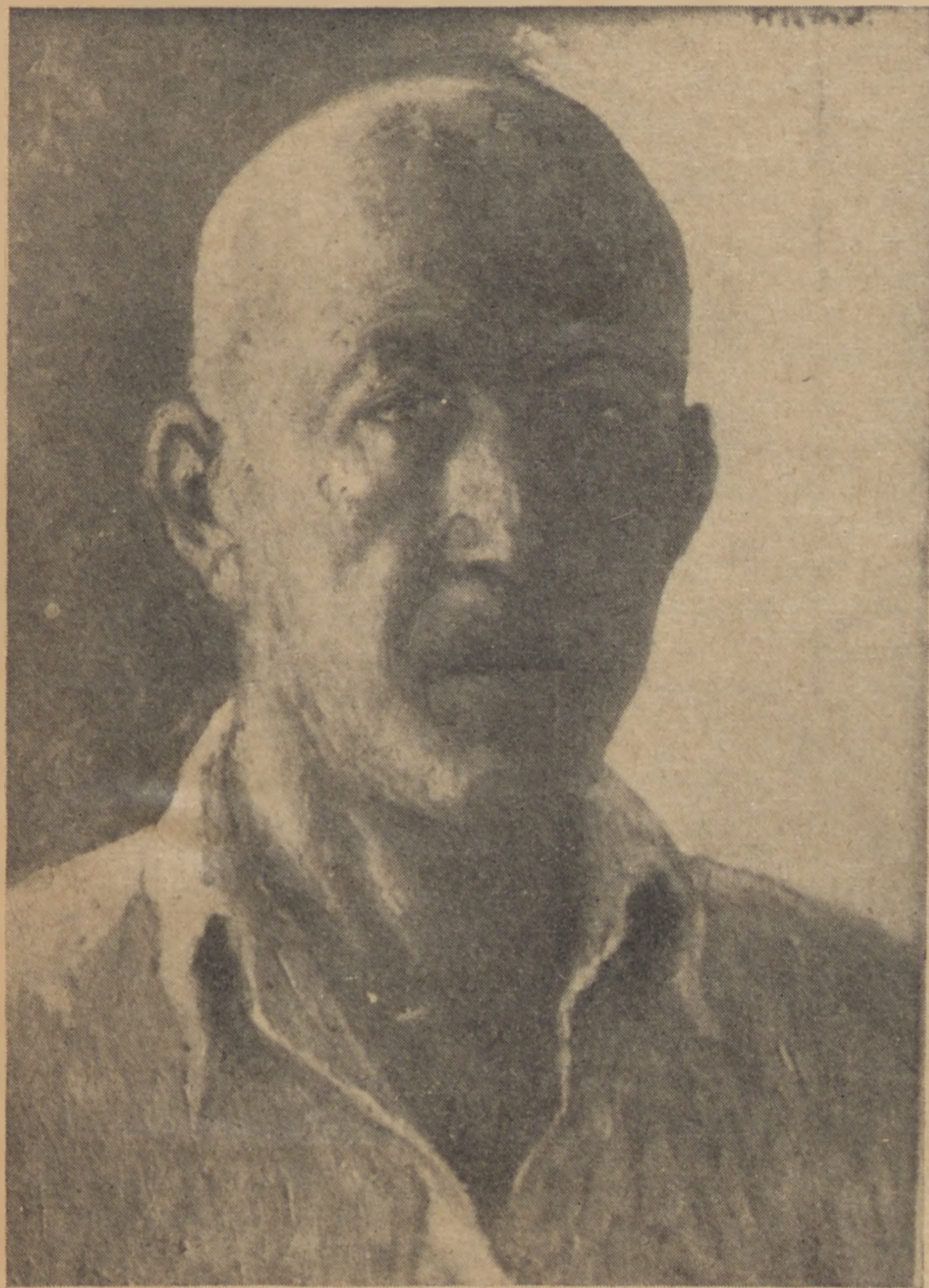
*Bánatmadár tolláról
fényes harmatcseppek peregnek,
könnyek, harmatos könnyek
surakodnak a szemembe.*

*Pusztában, különös estéken
sírhattak így a lányok,
azok is szívükben hordozták
az álmot, egy vándorló nép
könnyét, álmát, szenvedését,
izzó könnycseppek remegését.
Talán ők előre érezték
az én szenvedésem
és én az övéket érzem.*

*Vajjon ismerték-e ők az öröm,
a ragyogó tollú madár rebbenését?
vagy csak a bánatot ismerték
a régi, sötétszemű lányok,
a bánatot és a vágyódó álmot?*

GÁL ISTVÁN: EGY ERDÉLYI ZSIDÓ FESTŐMŰVÉSZ

A nagybányai művészgárda egyik jelentős értékű művésze a halkszavú, szerény *Csermői Klein József*. Csendes postaréti műtermében alkotja műveit, melyek mindig az „emberé a munka...” jegyében születnek. Az egyetlen

Csermői Klein József: Önarckép

életmotívum, amelyet képein visszaad: a nehéz testi munka. Nem propagandisztikus irány ez. Művészete csupán hűséges, minden sallangtól mentes ábrázolása a kubikos, a bányász, a paraszt mindennapi kemény életharcának. Reális művész; nem szépít. A földetörő kubikos nem a szerzősámát játszva forgató izomkolosszus, hanem verejtékező ember, kinek már jól esnek egy kis pihenő. Láttam egy képét, mely az őszi szántás ezerszer megismételt motívumát ábrázolja. De ez új volt úgy hangulatban, mint a felfogásban. A szecesszió korának festői mind, mintha valami mezőgazdasági kiállítás számára festették volna a méltóságteljesen lépkedő, napsugárban fürdetett ökreiket. *Csermői Klein József* képén az erőlködéstől felpuposodott háttal húzza az ökör a szűkmarkú erdélyi földben az ekét a horús ég alatt.

Azért nem pesszimista művész ez az egyenessavú piktor. Aratást ábrázoló képén nyalábokban dől a napsugár a markotszedő nőkre, — mosolyog a nap a kemény kezekre s a hajladozásban elfáradt hátakra.

Ugy kifejezési módjában, mint tárgyának megválasztásában elérkezett *Csermői Klein* ahhoz az állomáshoz, me-

lyet keresett. Egyik korábbi műve az *Anyja gyermekével* című. Harmonikus vonalak, lágy, majdnem a szimmetriára törekvő konturok. Az ábrázolás módja oly zárt, hogy megismétlődve akár falsikdísztésül is szolgálhatna. Hasonló időben festett *Lédája* erotikus vonalmegoldással érzékelteti az elbeszélendő tárgyat. Mai művészete lehiggadt, markáns vonásokkal, kemény kézzel vonja meg a nehéz testi munka markáns, kemény alakjait. Minden díszítő, megszépítő szándék nélkül.

Szereti a művészetét és szereti a képeit. Míg Bukarestben élt, festővállalatot alapított, hogy nyugodtan dolgozhassék s ne kelljen képeitől megválnia. Nem bőtermésű művész. Képeit átéli, gondolatban dolgozza fel előbb, s azután fog a munkához. Nem a modell mozditja meg benne a művészt, mert modellt csak ritkán alkalmaz. Esetleg egy mozdulat, talán egy leegyszerűsített megoldás újból való átélésére.

Csermői Klein József az aradmegyei Csermőn született 1896-ban. A festőakadémiát Budapesten végezte, előbb *Ferenczy*, majd *Réti* irányítása mellett. 1919-ben a kecskeméti művésztelepen együtt dolgozott *Perlrott-Csaba* Vil móssal. 1925—27-ben Parisban élt. Résztvett több kiállításon Párisban, Bukarestben és Kolozsvárott. Budapesten önálló kiállítást rendezett. Szűkebb otthonában, Nagybányán, több társaskiállításra vett részt.

Budapesten még kevéssé ismerik *Csermői Klein Józsefet*. Annál inkább Erdélyben és Bukarestben. Biztosak vagyunk, hogy hamarosan megismerik a Királyhágón innen is ezt a kitünő piktorjút zsidó művészt.

Csermői Klein József: Chálucok

DR. GRÓZINGER M. JÓZSEF: HÉBER KÖNYVEK

Az utóbbi időben elszakadtunk a héber irodalom könyvpiacaitól és kiadványaitól. Ezt a hiányt pótolandó, az alábbiakban néhány jelesebb héber munkával óhajtjuk olvasóinkat megismertetni. A hazai művelt zsidó közönség körében is ismert J. Klausner professzor művével kezdjük.

J. Klausner: *Szabadságért harcoló nép* c. könyve (1) Spranger „Lebensformen” c. munkájára emlékeztet. A zsidó történelem négy szabadsághősét vonultatja fel: Nehemiát, Juda Makkabit, Barkochbát és Don József Naszit. Ezra, az elméleti szófér, az ideálokért rajongó, a tudományért lelkesedő ember, nem volt képes terveit keresztülvitelére. Erre *Nehemia* vállalkozott, a kimondottan gyakorlati, tapasztalt államférfi, aki nem az elméletek álmodozója és eszmék megszállottja, hanem a tettek erős kezű, dinamikus lelkű harcosa volt, tetterső, határozott és gyorsan cselekvő, bátor vezető és irányító egyéniség. Ezra és Nehemia személyében a gyakorlat és az elmélet, a teória és a praxis típusát festi meg a szerző a művészet esetével. Mesteri képet fest Klausner *Juda Makkabiról* is. Juda Makkabi kiváló szervező, zseniális hadvezér, kitünő emberismerő, aki nem a nyers erőre, hanem az imponderabilis és kvantifikálhatatlan lelki tényezőkre hatva, fanatizálja kis csapatát, amely tűzbe-vízbe követi bátor vezérét. Juda Makkabival ellentétben, *Barkochba* nem volt jó emberismerő és ezért kellett elbuknia, mert pszichognózis híján nem tudta embereit kellőképpen megválasztani. De mégis nem mindennapi hősiességgel és bátorsággal rendelkezhetett, ha még R. Akiba is hozzá csatlakozott és Messiásnak, Izrael fejedelmének tekintette a nem Dávidtól származó Barkochbát. *Don József Naszi*, Naxos szigete fejedelmének terve, hogy Palesztinát a zsidók számára megszerezze, azért nem sikerült, mert az ábrándos kabbalisták inkább hittek a Kabbala kalandos csodáiban, mint Don József józan politikájában. Realizmusa gyengének bizonyult, korának miszticizmusával szemben. A történelmi tanulságokat számításba vevő realista típusú államférfiúnak meg kellett hátrálni a történelmet mellőző, dehisztorizált kabbalisták előtt.

„Jézustól Paulusig” című művében is történetfilozófiai kérdéseket tárgyal Klausner (2). Ha a zsidók elfogadták volna Paulus ajánlatát, hogy hagyják el a Tórát, akkor megmenekültek volna az 1900 éves szenvedéstől. A zsidók azért nem engedtek Paulus érveinek, mert jobban szerették népüket, mint a jólétet. Paulus t. i. hellenista zsidó, görög *maskil* lévén, nem féltette a zsidókat az asszimilációtól, az új univerzalista vallás hatása miatti megsemmisüléstől. Paulus, aki sokat merített Philo könyveiből, amelyek a zsidóság és görögség összeolvadását célozták, azon fáradozott hogy a zsidókat ennek a kompromisszumnak megnyerje. Ennek a célnak elérése végett kora filozófiai áramlatait (*Poseidonos, Seneca, Epiktetos* stb.) igyekezett összeegyeztetni a zsidók tanításával. Ha a zsidók elfogadták volna Paulus tanítását, akkor elkerülték volna a második templomtól a mai napig eltelt 1900 év megalázását és mártíromságát. De ennek a visszautasításnak köszönheti a zsidóság azt, hogy még ma is fennáll.

Tágabb értelemben történetfilozófiai műnek mondható J. Kaufmann: *A zsidó vallás története* c. háromkötetes munkája is. (3). A Wellhausen-féle bibliakritika alapjai már régen inognak és az egész épületet már ledöntötték, de következtetéseiben még mindig hisznek. Kaufmann éles bírálat tárgyává teszi ezeket a következtetéseket és Wellhausen állításait megdönteni próbálja. Wellhausen szerint Móz. III. könyve a babilóniai fogságban és a második templom fennállásának idejében keletkezett és az V-ik könyv megelőzte a III-ikat. Szerző bebizonyítja, hogy a III. könyv nem Babi-

lóniában keletkezett, az V. könyv nem előzte meg a III-ikat: az egész Tóra a zsidó vallás legrégebb fejlődési foka és a prófétizmus előtt keletkezett. A próféták tanultak a Tórából és nem fordítva. Ha későbbi időkben zárták is le a Tóra könyvét, de forrásai igen régiek. Ugyanúgy utasítja vissza a bibliakritikusok állítását a monoteizmust illetően. Azt állítják t. i. a bibliakritikusok, hogy a monoteizmus nem zsidó talajból fakadt, hogy a zsidók is politeisták voltak, mint a többi keleti népek és a monoteizmus csak az első templom pusztulása után gyökeresedett meg a zsidóságban belül. A monoteizmus tehát épp úgy közös a többi keleti vallással, mint a politeizmus. A Szentírás könyveinek irodalmi, morfológiai és történelmi taglalásával bebizonyítja, hogy a zsidók sohasem voltak pogányok és hogy a monoteizmus zsidó eredetű. Mint Kant „Kritik der reinen Vernunft”-ja kiinduló pontja lett a „kritika” bírálatainak („Kritik der Kritik”), úgy Kaufmann műve is a bibliakritika kritikája akar lenni. Kritikai állásfoglalásának a veleje: a zsidó monoteizmus régiségének és eredetiségének a bebizonyítása: *a monoteizmus ősrégi zsidó vallás.*

A héber filozófia nagy irodalmi eseménye *Maimonides: „Tévelygő”*-jének pontosított, magyarázattal ellátott kiadása (4). Ez a két kötet a *Móre* első részét tartalmazza. Négy szempontból dícséretes a kiváló szerző munkája: 1. a bevezetés (a két kötetelére írt bevezetés 144 lapot számlál) részletes tájékoztatást ad *Maimonides* életéről, koráról, munkásságáról és rendszeréről. Különösen attributum-tana az, amelyet tudós precizitással és minuciózus részletességgel tárgyal. Külön tudományos értéke az attributum-tan bibliográfiájának közlése. 2. Minden fejezet elé írt rövid összefoglalása kitünő szolgálatot tesz, mert megkönnyíti a fejezet áttekintését. 3. A szöveg magyarázatánál tekintetbe veszi az előbbi *Maimonides*-kommentárokat és összeveti a *Móre* gondolatait *Maimonides* többi munkáinak gondolatmenetével. Ezenfelül keresi *Maimonides* kapcsolatát a zsidó, arab és görög filozófusokkal, valamint a modern filozófiával. Így sikerül neki rámutatni arra a hatásra, amelyet elődei órá tettek és arra a befolyásra, amelyet ő gyakorolt utódaira és a modern filozófiára. 4. A szöveg pontosítása. Mint *Bialik* a *Misnát*, úgy adja ki Kaufmann a *More Nevochimot* pontosítva, hogy az olvasónak ne legyenek olvasási nehézségei és értelmi zavarai. Aki *Sámucl ibn Tibbon* fordítását Kaufmann pontosításával és magyarázataival olvassa, könnyen eligazodik *Maimonides* rendszerében. Amit Kaufmann a *More Nevochimot* tette, azt kellene tenni a többi középkori zsidó filozófussal is. Pontosítva kellene kiadni a *Kuzárit*, *Mekor chájjimot* stb. és a *Talmud* pontosított kiadása is nagy szolgálatot tenne.

1. Josef Klausner: *Kesemah nilchemet al cherutáh Maszot hisztoriot*. (Amikor egy nép szabadságáért harcol. Történelmi esszék.) Tel-Aviv, 5696. 2. Josef Klausner: *Mijésu ad Paulus*. *Kerech rison*. (Jesustól Paulusig. Első kötet.) Tel-Aviv, 1939. — 3. J. Kaufmann: *Toldot haemunah hajiszroé-lit mijmé kedem ad szof bajit seni*. *Kerech rison*, széfer rison — széfer selisi. (A zsidó vallás története a régi kortól a második templom végéig. Első kötet, első-harmadik könyv.) Tel-Aviv, 5697—5698. — 4. Széfer Moreh hanevochim lera-benu Moseh ben Maimon... hoczááh menukedet umughab... veim pérus méet Jehudah ibn Sámucl (dr. Jehuda Kaufmann) chelek rison 1—2. (Maimoni Mózes Tévelygők útmutatója. Pontosított, javított kiadás, magyarázattal Jehuda ibn Sámucl-tól (Dr. Jehuda Kaufmann). Első rész (1—2). Tel-Aviv, 5695—98. (A szerző neve nem tévesztendő össze a 3. sz. jegyzetben közölt szerző nevével. Amaz: Jecheszkiel Kaufmann; emez pedig: Jehuda Kaufmann.)

ABÁDI IMRE: MAMZERET

A szombat reggel békés, áhitatos csendjére ébredtek. A tavasz felejthetetlen napsütésében fürdik az egész város. A Lilienblum-utcai lakásom erkélyének ajtaja nyitva van. Méhek zümmögése és virágillat árad be rajta. A tenger is pihen. Az erkélyről a Hasmonea-sugárúton át látható csendes ringatódzása és lelketüdítő ultramarinja. Az inasom, Zarje, Jémen derék gyermeke, elszontyolodva állít be. Rögtön sejtem, hogy hazulról hozza a rossz hangulatot. Hogy valami történt a szüleinél, ami nagyon bántja a fiút.

— No mi az, Zarje, miért vagy úgy elszontyolodva?

Zarje bánatos, könnyelt szemével rám tekint, de nem felel.

— Nos, mi van veled, Zarje? Miért nem beszélsz? Nem voltam-e eddig mindig segítségedre, ha valami bajod volt?

Zarje felelet helyett pityeregni kezd.

— No de ki bántott? Miért sírsz? Beszélj! Mondd el szépen, hogy mi fáj. És ne feledd el, hogy ma szombat van és te nagyon jól tudod, hogy szombaton nem szabad sírni, nem szabad szomorkodni. Nos, beszélj fiam.

— Mirjám... — nyögte ki végre a fejét lehorgasztva, a szeméit törülgetve.

— Mi van Mirjámval? Összevesztél vele? Meghúzta a hajadat?

— Nem, nem vesztem össze.. apám haragszik nagyon.

— Kire haragszik apád? Beszélj értelmesen. Terád haragszik? Azt úgyse hiszem el.

— Nem én rám, Mirjámra.

— Mirjámra. És miért?

— Mert más nevet kell neki adni...

— Más nevet? És miért?

— Mamzeret... — mondta erre és a fejét elfordítva kisietett.

— Mirjam más nevet kap... Mamzeret... Nem értem ezt a fiút.

Felkeltem. Kinéztem az ajtón. Zarje buzgón rázta a port a nadrágomból, közben szípogott. Megmosakodtam, elmondtam egy szombati zsoltárt és reggelizni kezdtem, miközben ismét Zarjera pillantva, megismételtem:

— Mirjámnak más nevet kell adni, mamzeret...

Lenyeltem az utolsó kortyot is, vettem a kalapomat és a jemeniek utcája felé igyekeztem. Amikor a Zarjeék kis háza elé értem és a házvégi ablak előtt, a banánbokrok árnyékában megpillantottam Mirjamot, már megértettem mindent. Úgy tettem, mintha csak véletlenül sétáltam volna ararfelé. Mirjám egy lapos ruhakosárból rögtönzött böleső mellett ült, amely egy nyujtófára volt helyezve, ezen tologatta előre-hátra a kosarat a fel-felsirdogáló mamzerettel. A banánbokorból, amely alatt a kosárböleső állt, egy nagy rózsaszínűsárgás, aranysárgás, harangalakú banánvirág emelkedett ki és szirmaival, vagy porzóival (mint harangnyelvekkel) a böleső fölött: illatból való, finom, gyengéd és ujjongó harangszavával az élet friss bimbóját ünnevelte, bölögtatva hozzá alig észrevehetően a reggeli fuvalomban...

— *Salom*, — köszöntem oda Mirjámnak — *adon Jehosua bábájt?* (Itthon van-e Jehosua uram?)

— *Kén, avi babajit.* (Igen, apám itthon van.)

Kopogtattam.

— *Bébakasa!* — (Tessék!) hangzott belülről, mire beléptem.

Mirjám szülei hallgatag szomorúsággal néztek maguk elé, de nem látszott rajtuk, hogy könnyeztek volna; valószínűleg a szombat szent szelleme tartotta vissza őket attól, vagy már túl is voltak rajta.

— *Salom, adon Jehosua ben Eliezer.*

— *Salom adoni. Jikách kiszé.* (Foglalj helyet.)

Leültem.

— *Ma nismá chadásot, adon Jehosua?* (Mi ujság?)

Kérdésemre a felesége, — a legtisztább zsidó nőtípus, egyenes, töretlen leszármazottja a szentélykorabeli zsidó asszonynak — gyengéd aggodalommal nézett a férjére és

tekintetéből ezt lehetett kiolvasni: „*De most már ne izgasd magadat, kérlek. Elég volt...*“

— Zarje ma reggel — egészítettem ki fentebbi kérdésemet — annyira elszontyolodva állított be hozzám, hogy arra gondoltam, meg kell tudnom, mi történt vele, mert belőle ugyan a könnyein kívül nem sokat tudtam kivenni.

— Vele nem történt semmi — felelte Jehosua ben Eliezer — hanem a lányom csinált nekünk egy szép tisebavot. Csak most tudtuk meg, hogy azért nem írt az utóbbi hetekben, mert a klinikán volt, ahonnan tegnap délután jött haza, de nem egyedül — *lökavod sabbat...*

— *Kach!* (Ügy!) — mondtam én némi zavarral, mintha semmit se sejtettem volna még, mialatt a kínos csendben behallatszott Mirjám leányasszony halk danája a kosárböleső fölött. Már egészen anya volt, a gondos, a becéző, a szerető, a gyermekének élő szent anyja. Már előszedte az ismert bölesődalokat, már próbálgatta és variálta a sorokat:

Söchav héradém bat li jakirah

Söma adabér sir:

Bimé kedem bamerchakim

Hájó hajtah ir...

Hájó hajtah ir...

Bimé kedem...

— Még jó, hogy nem fiú — szolt újra Jehosua ben Eliezer. — Mit csinálnék most egy fiúval, akit nem lehet felvenni Ábrahám szövetségébe? Mit csinálnék egy mamzerrel? *Rachmana liclan!* (Mentsen meg az Irgalmas Isten!)

Újra csend lett.

— *Hacherut hagadol... ma sejés po... kén...* Az a nagy szabadság, amiben itt a fiatalságnak része van... De mondhatom, meg is vannak a kinövései... A szabadság kertjének is van bürökvirága és tövise...

Hű élettársa nem vádaskodott, senkit meg nem bántva nem zúgolódott és nem tett szemrehányásokat, csak Jeho-

Szamaritánus férfi

(Palesztinai képek)

suát csillapította szelíd, kérő pillantásával, meg a kezével, amelyek Jehosua *Maszechet avot* című könyvén nyugvó öklére helyezte. Nem vitatkozott a férjével, nem védelmezte a lányát, de nem is ítélte el és ha néhány közbevetett, mosollyal kísért megjegyzésével alá is húzta a férje álláspontját, mégis ő volt a megértő békeangyal, a harag és a fájdalom hullámfogója, a kiegyenlítő hang, a szeretet meghocsátó és újraösszekötő kapcsa. Mikor Jehosua a kemény szavak köveit dohta a szabadság kertjébe, csak ennyit tett halkán hozzá:

— *Amnam, amnam...* ami azt jelenti: persze, persze, ennek be kellett következnie. Nem a zsurnalisztikai köznyelv naponta hallható kifejezését használta, „*bövada*” helyett az ősrégi, népies, szelíden hullámozó héber szót: „*amnam, amnam*”. Gyönyörűen beszélt héberül, mert keletiesen beszélt, csak azt sajnáltam, hogy nem vélekedett közvetlenül, csak rapszódikusán, néhány megjegyzést közbevetve: „*Amnam, amnam*”.

— Nem mi — folytatta Jehosua —, hanem ti hoztátok ide az idegen szokásokat, az idegen erkölcsi nézeteket... A mi életünk tiszta volt, mi tisztán jöttünk vissza...

A felesége ismét mosolygott:

— *Harbé hilulim, harbé makarim...* (A sok ünnepség, a sok ismeretség) *Tamid lirkod völasir... böjachad.* (A sok tánc, a sok danolászás és mindig együtt) *Tamid böjáchád...* (Mindig együtt a fiúkkal).

— A lányok itt mindenben résztvesznek, mindenütt ott vannak — tette hozzá Jehosua. — És micsoda dalok vannak itt?! Miket énekel itt a fiatalság! „*Siru lanu misiré Cion*” (Énekeljünk Cion dalaiból!) *Tov meod.* Ez nagyon helyes, ez még rendjén van. „*Anu ohavim otach moledet*” (Szülőföld, szeretünk téged), *Ze jafe, ze haderech* (Ez is szép, rendes dal, tisztességes). De ki hallott az én időmben a fiataloktól olyan szemérmetlen nótákat, mint „*Jés li náará jáfá mööd!*” (Van nekem egy szép leánykám).

A felesége újra szelíden helyezte kezét férje öklére, aki most fölnyitotta a heti szidrát, mintegy jelezve, hogy most a szidra következik, szombat van, a szidra ilyenkor elmaradhatatlan. Erre elköszöntem a legtisztességesebb életű, a legmakulátlanabb, a legszentebb lelkületű emberektől, akiknek a kedélyét és lelkiegyensúlyát megbolygatta egy váratlanul begögcicsélő kis mamzeret.

Kint a tavaszi nap változatlanul édesen mosolygott a virágokra, a tenger gyönyörű kékjén föl-fölnevetett a szelíd hullámok gyöngyfogsora, a méhek elégedetten szárnyaltak rakományokkal, Mirjam pedig a szerető anyaszív hangján dúdolta tovább a bölcsődalt, a banán harangvirágja alatt:

Bimé kedem bamerchakim

Hajó hajtah ir...

PETERDI ANDOR:

NEM VÁLTOZOTT ITT SEMMI...

(PALÁGYI LAJOS EMLÉKEZETE)

*Nem változott itt semmi, amióta mélyen
pihen porod, az anyaföld ölében,
szellemed az időkbe s a szívekbe vésvé,
ott állsz immár az Úrnak közelébe
s járod a műhelyét, melyben kilesheted,
miként születnek nála az ő s énekek,
hogy csordulnak ki lelkéből a tündérmesék,
miktől olyan csillagos éjszaka az ég.*

*Most vele énekelsz már és ha netalán
a rím nem tisztán csendülne dalán,
javítgatod úgy, mint hajdan idelent:
ha költő versével nálad megjelent.
Most már a Mestert hallgatod s ez alatt
szívedben újabb versek is fogamzanak
s nem csodálnám, ha egyszer egy boltban itt
meglátnám könyvben új mennyei dalaid.*

*Mert, aki költő: túl életem és halálon
mindig csak dalol és zümmög a világon,
testeilen száll, mint a szél és az orkán,
egyszer kigyúlva, máskor meg mogorván,
de el sohasem múlik, vándorol, hazajár,
s a teremtővel dalolva csillagot kalapál,
és földi sírhantja jelképezi csupán,
hogy költő vendégelt itt egyszer Pest-Budán.*

*Igy vendégelt Dávid Király is hajdan,
Jeruzsálem földjén, emberi alakban,
Weimarban Goethe és Madách Sztregován.
Párisban Verlaine: a szegény Lelian
és Heine is, kit milliók sirattak,
s keresztények, zsidók egyként megtagadtak,
ki élve s halva is száműzött, hazátlan
s porai is csak vendégek idegen hazában.*

*Am dalai itt zúgnak, mint útjában a szél,
nem tudni hova tart s honnan, ha útra kél,
csak zsong és dudorász az országutakon,*

*titokzatos vándorokat kísérget nyomon,
akik nyomtalan eltűnnek e világban itt,
csavargók és halászok éneklék dalait
gályarabok zengik; így lázong, lobog
a költő időtlenül s ha nem is jelzik oszlopok
haló porát s ha el is felejtik a korok*

*halljuk a költő hangjait,
halljuk lélekharangjait!...*

Felolvasta a költő az IMIT márciusi havi ülésén.

G O N D O L A T O K

Nyitott szemmel messzire látunk, csukottal még messzibbre.

A szeretet szemérmes, a gyűlöletnek nincs szeméremérezete.

Elemit járt a gyertyaláng, gimnáziumot a gáz, kereskedelmit a petróleum, — a napsugár be sem iratkozott az iskolába.

Az élet vége a halál, a célja mégsem az.

A meg nem született dolgok nem fájnak úgy, mint a meghaltak. Pedig az az ideális, a szent fájdalom: siratni azt a szépet, ami megszülethetett volna...

*

Meghajolva imádkozzunk, rendelik a zsidó bölcsek. Az ember az egyetlen élőlény, amelyik meg tud hajolni. Az állat csak kiegyenesedni tud. Mivel is imádkozhatna az ember mással Istent, mint azzal, amivel különbbé tette többi teremtményeinél.

Isten létezése nem probléma. Hozzá való viszonyunk az.

*

A tudatlan gyermek arra a kérdésre, hogy mennyi egy meg egy, azt feleli: egy. Igaza van. A még tiszta logika diktálja a feleletét, mert a sok azért gyülekezik, hogy „egy” tömeggé legyen. Sok juh, hogy egy nyáj, sok város, hogy egy ország legyen. Elindul az egy, társul sok eggyel, hogy végül újra eggyé legyen. Az összeadás célja tehát, hogy egy meg egy az Egy legyen. Az Egy a legnagyobb szám... Egy az Isten is...

Herskovits Béla

DR. HERSKOVITS FÁBIÁN:

ARTHUR RUPPIN (1876—1943)

Hogy a számokban lehet szépség és a száraz adatokban poézis, azt Arthur *Ruppin* bizonyította be élete működésével, amikor a zsidó újjászületés álmába belevette a valóság vad és utólérhetetlen szépségét. Kétezer évig éltünk gondolkodás és számadás nélkül. Egyik napról a másikra kicsi csodák kegyelméből a nagy katasztrófák közepette. Végül *Ruppin* ceruzát vett kezébe és számolni kezdett. Szemlét tartott a szétszóródott seregek fölött. Tisztán akart látni és benézett a gettók szűk sikátorába s a kivilágított palotatermek hideg fényébe. Megvizsgálta a zsidó család életét, a zsidó műveltség fokait. Megszámolta a dolgozó zsidó kezeket, méregette a lehetőségeket és a megtalált számok nyomában feltárult a maga tiszta, napsugaras valóságában a zsidó jövő egyetlen, hatalmas országútja.

Ruppin 1876-ban született. Tanulmányai során figyelme a zsidó szociológia felé fordult. Egész fiatalon a „Verein für jüdische Statistik“ vezetője lett. Ez az egyesület később, 1905-től folyóiratot adott ki (*Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden*). A szerkesztést *Ruppin*ra bízták, akinek az évek folyamán megjelent tanulmányai és művei egy-egy állomását jelentették nemcsak saját eszméi, elgondolásai kialakulásának, hanem az ereci telepítés fejlődésé-

nek is. *Ruppin* történelmi érzéke és szociológiai tanulmányai alapján jutott el még pályafutása kezdetén azokhoz az igazságokhoz, amelyeket a zsidó tömegek csak később értettek meg, mérhetetlen szenvedések nyomása alatt. Hirdette és bizonyította, hogy a galuti élet s asszimiláció menthetetlenül a pusztulás felé vezetnek. Egyetlen lehetősége a zsidóság fennmaradásának a Nemzeti Otthon felépítése Erec Jiszraelben.

Az 1907-ben, Hágában rendezett VIII. cionista kongresszuson a gyakorlati irány győzedelmeskedett, amely a politikai szerződések mindenhatóságának hangoztatásával szemben hirdette, hogy az Erecben elért gyakorlati eredmények döntő jelentőségűek lesznek a politikai sikerek kivívásában. Ebben a győzelemben nem kis szerepe volt *Ruppin* ereci tanulmányútjáról szóló beszámolójának. Ez a kongresszus elhatározta egy *Palesztina-Hivatal* felállítását Jaffában. A hivatal vezetőjének *Ruppint* küldték ki, aki új működési területén rövidesen az ereci telepítés feltétlen tekintélyű irányítója lett. Felismerte, hogy friss erő hiányzik a föld megmunkálásához. Az 1905-ben levert oroszországi forradalom csalódott zsidó ifjúságában találta meg az utánpótlás nagyszerű forrását. Kitűnően értett ahhoz,

A Karmel-hegyen (Palesztinai képek)

hogy a galuti élet okozta csalódás, harag negatív vagy paszsziv érzelmeit pozitív teremtő energiává változtassa az ereci építés számára. Konzervatív meggyőződése ellenére támogatta a szocialista jellegű település, a *kvuca* kifejlődését, biztosítva, hogy az új kolonisták így megvalósíthassák szociális eszméiket. A *Palestine Land Development Co.* megalapításával nemcsak lehetővé tette a település tervszerű központi irányítását, hanem megadta a nagyon érzékenyen hiányolt függetlenséget is a települőknek.

Virágzó kolóniák egész sora örökíti meg *Ruppin* érdekeit. Sőt, Tel-Aviv alapítása is az ő működésének eredménye. Elérte, hogy az ereci munkában az *egyéni érdek helyébe a nemzeti felelősség tudata lépett* és a pillanatnyi lelkesedés ingadozó lángját felváltotta a nemzeti feladatok szilárd, hivatásszerű céltudatossága. Irányító munkája közben is tovább írta műveit és mint a jeruzsálemi egyetem professzora, nevelt utánpótlást korszakalkotó művének.

Ruppin a számok prófétája volt. A számokon keresztül álmolta meg a Földet. És, hogy megtért őseihez, most a Földben, az ősi, áldott Földben álmolja tovább a zsidó újjászületés gyönyörű eposzát...

„TEREMTHETÜNK-E ZSIDÓ KULTÚRKÖZVÉLEMÉNYT?” címen figyelemreméltó cikket írt dr. *Kohn Zoltán* az *Izr. Tanügyi Értesítő* májusi számába. A cikk, mely hozzászólás dr. *Turóczi-Trostler József*nek az *Izr. Tanügyi Értesítőben* megjelent cikksorozatához, azt a súlyos és végzetes problémát tárgyalja, hogy a modern zsidóságban miért nem alakult ki egy becsületes zsidó kultúrközvélemény, és figyelemreméltóan fejti ki, hogy melyek a becsületes zsidó kultúrléggör kialakításának feltételei.

— „Az újabkori európai zsidóságnak”, — mondja egyebek között dr. *Kohn Zoltán*, — „nem volt zsidó neveltetése, tehát nem is lehetett zsidó élménye. A „zsidóságot” apszichonom, azaz át nem élt, idegen, holt lelki ballasztként hurcolta magával ok és cél nélkül. Egyáltalán nem különös tehát, ha nem tudott életre kelni benne, ha nem tudta megismételni a történelmi asszimilációk csodáit. Ennek a zsidóságnak nem kellett a zsidó kultúra, amely természeténél fogva elsősorban vallási világképet jelent és csak azután minden más egyebet. De hogyan is érdekelhette volna em-

lékképek, engrammák tartós utóhatása nélkül a nyugateurópai istenellenes légkörben a tapasztalást meghaladó problémák időszerűtlen és haszontalan elmejátéka, fogalomköltészete: *Isten*, — és az élettől és természettudománytól oly messzifekvő, megkövült múzeális emlék, porlepett, ásatag ereklye, holttámerevedett életforma: a *zsidóság*, melyben „csak” Mózes és Jesajás, Biblia és Sulchán Áruh, templom, rituálé, metafizika és teológia, misztikus és mítikus köd és még egy: *gyötrelem* van csupán; de nincs Dante és nincs Michel Angelo, Shakespeare és Goethe, Kant és Beethoven, és nincs sok minden egyéb, ami után fájdalmas nosztalgiával áhitozott. De hogy ezek nélkül is a zsidóságot legalább csodának, a szenvedés tüzeiben megtisztult, tiszteletreméltó, heroikus emléknek gondolhatta és érezhette volna, ahhoz nemcsak értelmi belátásra, hanem többre, vagy kevesebbre: a zsidó nevelésből fakadó egybizonyosfajta romantikus idea *hassam és szerethessem*.

A zsidó kultúrszeretetet meg kell előznie valaminek, ami túl van a tudaton és innen van még az érzelmin: az idegekben lappangó irracionálisnak. Ez azonosítja a zsidó kultúrát, és a kultúrát hordozó és megörökítő fizikai zsidóságot. Ez az azonosulás fejleszti ki azt a sokrétű és bonyolult érzést, amely Istennel, s amint újabban mondják, még Isten nélkül is, élet- és sorsközösséget jelent. Előbb a zsidóságot kell akarnom és szeretnem, hogy a zsidó kultúrát akarahassam és szerethessem.

És azért, hogy ez Európában nem így történt, senki sem a nyugati liberalizmust és újhumanizmust tartja vétkesnek, hanem egyedül és kizárólag azt a zsidóságot, amely nem akarta és nem tudta szeretni önmagát.”

A MAGYAR PRO PALESZTINA SZÖVETSEG Javne Könyvkiadó Bizottsága pályázatot hirdet *olyan ifjúsági regényre vagy regényes életrajzra a serdültebb ifjúság számára, amely alkalmas arra, hogy zsidó eszményt adjon a fiatalságnak.* Tárnya a zsidó történelem valamely korszaka vagy kiváló alakja, a bibliai időktől napjainkig. A kézirat terjedelme 120—150 gépírt oldal, ritka sorokban gépelve. A jellegével ellátott pályaművek benyújtási határideje 1943 szeptember 1. A pályaművek a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, Javne Könyvkiadó Bizottságához nyújthatók be: VII., Király-utca 93, I. 15. I. díj P 300, II. díj P 150. Az első díjat nyert művet a kiadó a szokásos kiadói feltételek mellett kiadásra megvásárolja; a többi kézirat közül a megfelelőeknek megvásárlásra fenntartja a jogot. Az eredményt 1943 november havában hirdetjük ki.

Csermői Klein József: Almaszüret

LÁZÁR JÓZSEF:

ZENGŐ SEREG

Hullám hullámra törhet,
ledőlhet minden avult gát,
a végzet örvénylő jajszavát
remény-dallal fonom át
Szó-lúdakat ácsolok:
lelkekbe futó íveket
és dalok serege lépeget
a zengő ívek felett.
Dal szárnyán száll szívekbe
ősök és hősök szent szava,
dalt zengve
várja Galilea
széjjjelszórt népét haza.
Ének zsong Judeáról
és dalban üzen a Jordán,
hívón szól
a harsogó orkán
Libanon büszke ormán.
Fényt visz a zengő sereg;
utat nyit hétágú lánggal
és lebeg az élen tárt szárnyal
lantot pengető angyal.

A MAGYAR ZSIDÓSÁG AZ 1941. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS TÜKRÉBEN

— MOLNÁR ENDRE ELŐADÁSA A P. I. H. SZABADEGYETEMÉN —

A magyar népszámlálások ezelőtt csak mint felekezetet vették számba a zsidóságot és a mostanit megelőző, 1930. évi népszámlálás mindössze annyiban egészítette ki az izraelitákra nézve a vallási kérdőpontot, hogy megtudakolta azt is, vajjon „kongresszusi (neológ), orthodox, vagy statusquo szervezetei hitközség tagja-e” az illető.

Ez a körülmény azt jelentette, hogy ha egy városban csupán egy hitközség volt, például egy statusquo hitközség, akkor valamennyi ottani zsidót — hitközségi tagsága alapján — statusquónak kellett számbavenni, még akkor is, ha magát különben kifejezetten orthodoxnak vagy neológnak vallotta. Tehát nem a *szubjektív* érzelem, sem a vallásosság tényleges mértékének *tárgyi ismérve*, hanem a hitközségi tagság szerinti *formai kategóriák* szolgálták alapul az egyes felekezeti árnyalatokhoz tartozók számának megállapításánál. Ezt a megkülönböztetést az 1926. évi XXII. t.-c. tette szükségessé azzal, hogy két képviselőt adott a magyar zsidóságnak a felsőházban is, még pedig egyiket a kongresszusi, másikat pedig az orthodox izraelita hitközségek részére, míg a statusquoante hitközségek szabadon dönthettek arról, hogy a felsőházi tagválasztáskor az előbbi két szervezet közül melyik keretében éljenek szavazati jogukkal.

Az 1941. évi népszámlálás nem részletezte többé a zsidóságot felekezeti árnyalatai alapján, hiszen immár nincs felsőházi képviselő, amely az ilyen megkülönböztetést — hivatalos magyar felfogás szerint — szükségessé tenné; ám bár zsidó szempontból most sem lett volna érdektelen megállapítani azt is, hogy a zsidóságon belül mennyire toldott el a három felekezeti árnyalat száma és aránya, különös tekintettel a négyszeri területgyarapodással visszakerült — túlnyomórésztben orthodox — zsidókra és a neológok viszonylag gyakoribb kitérésére, gyermektelenségére és ezek következtében beállott rohamos fogyására.

Az is kár, hogy 1941-ben csupán Kárpátalja és a visszacsatolt keleti és erdélyi területek számlálólapjain bővült a vallási rovat a következő alkérdésekkel: „Ha vallását változtatta, mi volt az előbbi vallása?” Tudjuk, hogy ezt nem a zsidók miatt vették fel a visszatért országrészek számlálólapjaira, mégis nagyon sajnáljuk, hogy nem terjesztették ki ezt az alkérdést az egész országra, mert általa a kitért zsidók és a zsidóvá lett keresztények számáról az eddiginél pontosabb képet nyerhettünk volna.

Az áttérésekre vonatkozó kérdés hiányát nem pótolhatta teljesen a következő kérdőpont sem, mely azt tudakolta az összeírt személytől, hogy „a törvényes rendelkezések szerint zsidónak tekintendő-e?”, hozzáfűzve, hogy „ebbe a rovatba bejegyzendő az is, hogy a megszámlált egyén szülői vagy nagyszülői közül hány tartozik, vagy tartozott az izr. hitfelekezet tagjai közé”. Ugyanis mindebből nem tűnik ki, hogy az illető saját maga tért-e ki, vagy még ősei váltak-e hűtlenné a zsidósághoz, mely utóbbi esetben a kérdezett vallási szempontból már nem tekinthető hitehagyottnak.

Az 1941. évi népszámlálás alapján különben sem kaphatunk akár csak megközelítőleg hiánytalan képet a teljesen vagy részben zsidószármazásúak tényleges számáról, mert a kitérték és utódaik közül sokan leplezni igyekeznek zsidó eredetüket, és ezek a népszámláláskor inkább megkockáztatták az esetleges pénzbüntetést is, hamis adatok szolgáltatásával.

Az a kérdőpont, hogy „a törvényes rendelkezések szerint zsidónak tekintendő-e?” az illető, a II. zsidótörvény (az 1939. IV. t.-c.) alapján kívánta ezt megállapítani és csak a zsidó ősökre vonatkozó pótkérdéssel próbált a későbbi ú. n. fajvédelmi törvényhez (az 1941. XV. t.-c.) már jóelőre statisztikai alapot szolgáltatni.

A zsidóknak tekintendőkre vonatkozó kérdőpont azon-

ban különben is nagyon hiányos, mégpedig igen fontos szempontból. Ugyanis nem különbözteti meg azokat a kivételezetteket, akik zsidóknak tekintendők ugyan, de érdekeik, avagy házastársuk, illetőleg szüleik érdemei (pl. hősi halála, hadirokkantsága, vagy vitézségi érme) folytán a zsidótörvény egyes tilalmai alól mentesültek, és azokat a korlátozott jogú tanúsítványosokat, akik nem tekintendők ugyan zsidóknak, de akikre a zsidótörvény egyes tiltó rendelkezései mégis kiterjednek, — mert a kérdőív ezeket az érdemeik alapján kivételezetteket teljesen egybefoglalja a többi zsidóval.

Igen érdekes újítást hozott az *anyanyelv* kérdése is, mert az aláhúzással adandó felelet-rovatban a hazai nyelvek eddigi felsorolását a jiddis és a héber nyelveké egészíti ki.

1930-ban még az volt e tekintetben a hivatalos magyar statisztika álláspontja, hogy mivel „úgy anyanyelv, mint más beszélt nyelv ismerete gyanánt mindig csak élőnyelv írható be, ennél fogva a zsidó vagy héber nyelv nem jegyezhető be. Olyan zsidó vallású egyéneknél tehát, akik a héberrel kevert rontott német nyelvet, az ú. n. zsargónt használják, a német nyelvet kell anyanyelvül bejegyezni”.

Ezzel szemben most azt az utasítást kapták a számlálóbiztosok, hogy „a héber és a jiddis nyelv élőnyelvnek

Mürle Róbert: Talmudista

(Az OMIKE IV. Képzőművészeti Kiállításán)

DR. B.-NÉ KRAUSZ HILDA
OKL. NYELVMESTER

MAGYAR-ZSIDÓ LEÁNYINTERNÁTUSA

ezelőtt ANGO -MAGYAR LEÁNYNEVELŐ, XIV., HERMINA-
ÚT 3. (Városliget). Vidéki zsidó úrileányoknak fővárosi továbbtanulásuk
(középiskola vagy ipar) éve alatt egészséges otthont nyújtunk
TANULMÁNYI ELLENŐRZÉS * ZENE * NYELVEK * SPORT

számít; a jiddis nyelvet ilyenek (és nem németnek) kell
beírni.

Szó szerint ugyanaz maradt — de zsidó szempontból
mégis lényegesen megváltozott — az anyanyelven kívüli
egyéb nyelvismeret kérdőpontja, mert a választ itt is gyak-
ran befolyásolta az a körülmény, hogy a hivatalos statisztika
immár önálló élőnyelvnek tekinti a jiddist és a hé-
bert is.

A legnagyobb újítást azonban mégsem az eddig ismer-
tetett kérdőpontok jelentették, hanem a nemzetiség fogal-
mának teljes különválasztása az anyanyelv szerinti hova-
tartozandóságtól: „Minden befolyástól menten és az anya-
nyelvre való tekintet nélkül, megjelölendő az a nemzetiség,
amelyhez tartozónak a megszámlált érzi és vallja magát.”
A felelet rovatában pedig a magyar, német, szlovák, román
és a többi hazai nemzetiség mellett a zsidót is felsorolja.

A hazai zsidóság száma és aránya régebben fokozato-
san — bár az 1867.-iki kiegyezés óta egyre lassabban —
emelkedett és az 1910. évi népszámlálás szerint már
911.227-re (5%) növekedett. Ezek közül a trianoni béke
439.872-t szakított el Magyarországtól, tehát alig több mint
a felerészük (471.355) lakott a megmaradt területen. Itt
számuk 1920-ban 473.310 volt, 1910 óta mindössze 1955-tel
nőtt, arányuk pedig 6.2%-ról 5.9%-ra süllyedt.

A következő évtizedben (1920—1930) — a kisebb határ-
kiigazítások folytán némileg módosított területen — a zsi-
dóság száma 473.355-ről 444.567-re esett vissza és aránya
5.1%-ra zuhant; 1941 elejéig pedig kb. 400.000-re (4.3%)
morzsolódtak le, mert az 1930 és 1941 közötti évtizedben
az itteni zsidók között a halálozások száma 18.000-rel túlta
felül a születéseket, a kitérők tömege pedig 24.000-rel
haladta meg a zsidó hitre át-, illetve visszatérőket.

A négyszeres területgyarapodás a hazai zsidóság ará-
nyát ismét mintegy 5%-ra (kb. 735.000) növelte. Az 1941.
évi népszámlálás idején a visszacsatolt Felvidéken és Kár-
pátalján — az 1938., illetve 1939. évi népösszeírások alap-
ján számítva — kb. 164.000 zsidó élt, aminek nagyobb fele
magára Kárpátaljára esik. Ugyanakkor a második bécsi
döntéssel visszanyert keleti és erdélyi területek zsidósága
156.000-re volt becsülhető, az ezt követőleg visszafoglalt
Délvidéken pedig vagy 15.000 zsidó maradt.

Azóta ismét lényegesen csökkent a hazai zsidóság
száma, amely most már kétségtelenül jóval a 700.000 alá
süllyedt és a különféle törvények által zsidóknak minősít-
ett nem-izraelitákkal együtt sem éri el többé a 800.000 főt.
Ezt a megállapítást az új népszámlálás eredményéről kapott
előzetes értesülések is megerősítik.

A magyar zsidóságot természetesen rendkívül érdek-
el

nék a *foglalkozási* adatok, ezek azonban csak a későbbi
népszámlálási kötetekben fognak egy-két éven belül nap-
világot látni, és akkor sem a jelenlegi helyzet képét nyújt-
ják majd, mert csupán két évvel a népszámlálás után, 1942
végén fejeződött be — legalább nagyjából — a második
zsidótörvény végrehajtása és azóta is hoztak újabb zsidó-
ellenes rendelkezéseket.

Ezzel szemben a rövidesen megjelenő első népszámlá-
lási kötetből kitűnik majd, hogy a hazai zsidóság több mint
háromnegyed része magyar anyanyelvű, és az is kétség-
telen, hogy legalább 80%-uk magyar nemzetiségűnek val-
lotta magát.

BRÓDY LÁSZLÓ:

CLI. ZSOLTÁR

*A zsenget éhes sáska rágja,
lelankad a kertek virágja,
a hajnal csupa fagy.
Kihez szóljak, ha nem tehozzád,
aki a pokol és a mennyország
nagy helytartója vagy?*

*A Jó s a Rossz, e két világrész
urára tekint föl a bámész
és gyöngülő szemem.
Bús utazó vagyok, bejárom
sorsom pusztáját teveháton
és helyem nem lelem.*

*Volt házam s rája tüzet hánytak,
mind a négy sarka a világnak
égett, mint alkonyat.
A legelőmet lelegelték,
nyájam hajcsárok elterelték,
marhámat, barmomat.*

*Pásztorok dúlták szét tanyámat,
megölték testvérek vére áradt,
életük dús leve.
Egy csillag nem maradt az égen,
nincs semmim, csak keserűségem,
e lompos, zord teve.*

*Ez hurcol még, ez biztat, éltet
kifosztottat és elítéltet,
kinek nincs csillaga.
Kihez kiáltson itt a gyenge?
Ki illetékes itt, ha nem te,
az Igazság maga?*

*Hozzád szálltam le én a völgybe,
kinek a háza, kedve, földje
a térben elveszett.
Uram, a föld tele neveddel, —
megrugdalt, tépett lelkű ember,
hozzád felebbezek!*

ZSIDÓ HANGLEMEZEKET

MEGVÉTELRE KERESÉK
LEGNAGYOBB ÁRAT FIZETEM
TELEFON: 293—223

LOHR MÁRIA

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. sz.
Telefon: 130-237, 144-302.

„KRONFUSZ”
VEGYTISZTÍTÓ ÉS KELMEFESTŐ

ÚJ KÖNYVEK

A ZSIDÓ LÉLEK IGAZI KÉRDÉSEI A „SZELLEM ÉS IRODALOM” TÜKRÉBEN. (Turóczi-Trostler József tanulmányosorozata: „Szellem és irodalom”. I. Stefan Zweig, Budapest, 1942. 37 o. — II. Zsidó tárgyak, „nem-zsidó” írók... Budapest, 1942. — III. „Amit fül nem hallott, a szem meg nem jára”. Budapest, 1942.) A fogalmak zűrzavara korunkban az élet minden terén elburjánzott, de olyan vészes következményekkel talán sehol sem járt, mint a zsidóságról szóló művekben. Tetszetős közhelyek szállnak szájról-szájra, lényegtelen mellékkérdések előtérbe helyezésével elterelik a figyelmet azokról a valódi kérdésekről, amelyek tűzpiros kérdőjelekként világítanak a zsidó lélekben, kétséget hagyva, vajjon csalfa, gonosz lidércfények-e, amelyek veszélyes mélységek felé imholyognak, vagy mennyei tűzoszlopok, amelyek éjjel világítanak, nappal oltalmaznak? ...

A *Szellem és irodalom* tanulmányaiban Turóczi-Trostler József, mellőzve minden vitát, kifejti a zsidó lélek igazi, lényeges kérdéseit, amelyek közelebb visznek a zsidóság tényleges megismeréséhez. Ezt a fogalom-tisztázást végzi el akkor is, amikor Stefan Zweig-ről rajzol megragadó képet, vagy a zsidó tárgyak, „nem-zsidó írók” viszonyát leplezi le. Idős babona s gyakran idézik a zsidó író fejére, hogy gyökértelen és hontalan. Turóczi-Trostler József megállapítja, hogy ez nem jellegzetes zsidó fogyatékoság. A gyökértelenség „az abszolút magánnyal együtt ott jár minden kultúranyatlás nyomában. A földnélküli zsidóval együtt született, a nagyvárosi nem-zsidó pedig beleszületik”. Mély lényeglátás mondatja el vele ezt az őszinte vallomást a hontalanságról: „a nem-zsidó metafizikai hontalanságát ellensúlyozza a fizikai otthon, az atmoszferikus biztonság érzete, a zsidó abszolút magányát enyhíti a metafizikai biztonság tudata, a kollektív emlékezet, a Biblia...” Asszimiláció és zsidóság új és eszméletető megvilágítást kap Turóczi-Trostler Józsefnél. Az európai zsidó író, „hacsak nem akar magára maradni terméketlen, érzelmes gettó-nosztalgijával s légüres térben elszorvadni, kell, hogy a nyelvvel együtt a hozzátartozó multat, kollektív emlékezetet is asszimilálja s kell, hogy összhangba hozza a maga elidegeníthetetlen multjával, népi-erkölcsi kollektív-emlékezetével.”

Az ébresztő újraértékelések és megállapítások olyan belső hévvel forrnak ezekben a tanulmányokban, hogy az olvasó szívesen hagyja, hogy ezek a hővérű, szélesen hőmpölygő mondatok magukkal sodorják egy új zsidó világkép, zsidó szemlélet tájai felé. Gervai Sándor

SZILÁGYI DÉNES: A ZSIDÓ NÉPEGYÉNISÉG. (Értekezések a zsidóságtudomány köréből. Zsidó munkaközösség. Budapest, 1943. 110 ol.) Napjainkban a faji kérdés az érdeklődés középpontjában áll. Először tudósok foglalkoztak vele, majd kedvet kaptak hozzá a műkedvelők, míg végül a pártok világnézetszerkesztői is felfedezték s meglepően hamar észrevették, hogy nem feltétlenül szükséges természettudományos műveltség, orvosi tapasztalat és kísérletező megfigyelés ahhoz, hogy ezzel a különös és lidércfénnyel világitó tudománnyal közéleti szereplésüket előnyösen elősegítsék. Így lett az elvont és elméleti értekezésből nagyon is gyakorlati, könnyen érthető, csillogó vezércikk, a szelíd,

elmélkedő, búvárkodó, magánosságot kedvelő tudósból harcos, tetteket hirdető, nyilvánosságot szerető hivatásos hírvérő, aki úgy beszélt a „fajról”, hogy hallgatói nyomban a zsidókérdésre gondoltak s annak társadalmi, szellemi és gazdasági vonatkozásaira. Ez idézte aztán elő, hogy a zsidó olvasó elkedvetlenedve, kiábrándulva és bizalmatlanul fogadott minden olyan művet, amely „a faj” kérdéseit tárgyalta. Ez okozta azt, hogy a zsidó olvasó álláspontja ebben a kérdésben határozottan elutasító s nem figyelte ezt az irodalmat, hanem egész egyszerűen odasorozta, ahol a Talmudhamisítók tombolják ki haragjukat és gyűlöletüket. Nem vállalkozott tehát Szilágyi Dénes hálás és népszerű feladatára, amikor a „faj” kérdésének egyik sokat tárgyalt részletével, „a” zsidó faj tudományos meghatározásával kívánta megismertetni olvasóit. Szilágyi Dénes népszerű műnek szánta ezt az értekezését. Meggyőződését, amelynek helyességét lehet elfogadni vagy bírálni, mértéktartó tárgyilagos-sággal hirdeti. Állításaiban megfontolt, megállapításaiban határozott. Leír olyan igazságokat, amelyet még szellemi ellenfelei is elfogadnak: „Régebben az embertan buzgón kereste a zsidós típusot. Természetesen sikertelenül. Mert a zsidóság nem faj, hanem nép, és ha vannak is jellegzetesen zsidós megjelenésű egyének, nyilván több típust képviselnek... A sokat emlegetett zsidó orr a valóságban nem jellemzi a zsidó tömeget. A zsidó orr alapjában véve előázsiái orr és a keresztény örményeknél található meg leginkább.” Érdekes megállapításokhoz jut, amikor a biblia-korabeli zsidóság történetét elemzi faji szempontból. Szilágyi Dénes tanulmányának legértékesebb része *A mai zsidóság társadalmi kórtana* című fejezete. Különösen *A gettós magatartású közösség kórtüneteinek* kifejtése kelt élénk visszhangot az olvasó szívében és szinte kívánja, hogy ezeket az oldalakat a zsidó tankönyvekbe is iktassák be tanulsággal és útmutatóul.

Gervai Sándor

BEÉRKEZETT KÖNYVEK: Fodor Fülöp: Zsidó Humor. Budapest, 1943. — Dr. Hevesi Illés: Columbus származása. Budapest, 1942. (Különlevonat a „dr. Guttman Mihály Emlékkönyv”ből.) — Popper Zoltán: A jó élet dalai (versek.) — Héber költők antológiája. Kardos László műfordításai (Javne könyvek 12.) — Szilágyi Ernő: Wassermann zsidó önvallomása. (Fraternitas Kis Könyvek.) Kolozsvár, 1943. — Dr. Neumann György: A pesszimizmus a biblia világnézetében. Budapest, 1943. — Dr. Groszmann Frigyes, dr. Vári Rezső: Megengedett és színleges iparüzés. Érdekesség és munkavállalás a zsidótörvény korlátai között. Ára 10 pengő. — Dr. Groszmann Frigyes—dr. Vári Rezső: Az üzlet-helyiségek igénybevétele. Ára 5 pengő. — Dr. Winkler Erőné: Százéves Nőegyletünk. (Történelmi visszapillantás a Nagykanizsai Izraelita Jótékony Nőegylet múltjára.) Nagykanizsa, 1943. — Dr. Jakab Jenő: A Kórháztól az Aggokházáig. 1854—1942. (A gyöngyösi zsidóság múltjából.) Gyöngyös, 1943. — Beszélő Tájak. Fehér V. I. szórakoztató írásai — Dr. Kohn Zoltán: Holtponon. A mai zsidóság lelki helyzetképe. (Különnyomat a Libanon 1942. III—IV. számából.) — Dr. Scheiber Sándor: Eliezer tanítónk négy bizony-sága. Gyászbeszéd dr. Heller Bernát koporsójánál, Duna-földvár, 1943. — A könyvek ismertetésére visszatérünk.

VALAMENNYI ITT ISMERTETETT
ÉS MEGEMLÍTETT
KÖNYV KAPHATÓ

GONDOS SÁNDOR

modern zsidó könyvesboltjában.
BUDAPEST, VI. KERÜLET,
ANDRÁSSY-ÚT 53. T.: 425-828.

A kitünő Hoffman-féle orth. **כשרות** vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban. Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. Erdélyiek és felvidékiek találkozóhelye. Budapest, VI., Révay-u. 4 b. T. 123-843

TOLLHEGYRŐL

NEM CÉLOM e helyütt a felekezeti adózás új formájával, az országos járulékkal lényegében foglalkozni. Mindössze egy-két, vele kapcsolatos, szerény megjegyzést szeretnék tenni. Az országos járulék nem új elnevezése a hitfelekezeti adózásnak. Nem azért vetik ki, hogy a zsidó kultuszt szolgálják vele, drágább kántorokat alkalmazzanak, jobb papi dotációkat tegyenek lehetővé, esetleg renoválják a templomokat. Az országos járuléknak semmiféle felekezeti, vallási szükséglethez nincs köze, ellenben köze van a magyar zsidóság túlnyomó többségének anyagi leromlottságához és társadalmi elesettségéhez, tehát kifejezetten népközösségi-szociális problémáihoz. Ime, az élet szép lassan, a maga szigorú logikájával, minden elvi vita nélkül rákényszeríti vezetőségünket arra, hogy „korszerű” legyen. Hajdan, a zsidó nép bírāja vette ki az — akkoriban még a polgári adókat is magában foglaló — zsidó adót, melyből ugyancsak nem csupán templomok, hanem menhelyek, kórházak, vándorsegélyek stb. stb. lettek a polgári-társadalmi támogatásból kizárt zsidóság rászorultjai számára. Ma, a régi „zsidó adózásnak” ez a modernizált formája egy lépést jelent a mult, de egyben a jövő felé is. Rá kellett jönnünk, hogy feladataink túlnőnek templomon és temetőn s hogy a problémák, melyekkel intézményeink nap-nap után szembetalálják magukat, egy jelenét elvesztett és jövőjét nem látó, szenvedő népközösség mindennapi életének megoldásra váró kérdései. Az országos járulék nagy tettek elindítója lehet, különösen az ifjúsági és az előre várható — Palesztina felé irányuló — kivándorlási kérdésekben. Azonfelül, legalább részben, megoldhatja a nagyoni kiegyenlítődés feladatát is, melyről Munkácsi Ernő, a P. I. H. főtitkára mondta legutóbb, hogy megoldása a zsidó közösség fennmaradásával jelent egyet. (s. i.)

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG TISZTÚJÍTÓ KÖZGYÜLÉSE. A Magyar Cionista Szövetség május 23-án tartotta rendes évi tisztújító közgyűlését a Pesti Chevra Kadisa dísztermében. A dísztermet a Szövetségnek a közgyűlésen megjelent tagjai teljesen megtöltötték. A közgyűlés Komoly Ottó elnöki megnyitójára és Szilágyi Ernőnek az év halottairól tartott megemlékezése után a dr. Lukács Leó társelnök által referált évi jelentést, valamint zárszámadást elfogadta és a beérkezett indítványok letárgyalása után 1943. évre a következő tisztikart választotta meg: elnök: Komoly Ottó, társelnök Federit Herman, dr. Kaszner Rezső, Klein Ignác, dr. Lukács Leó, alelnökök: Hacker Rezsőné, dr. Ungár Béla, főtitkár: dr. Buk Miklós, titkárok: Braun Mihály, dr. Roth Szigfried, jegyzők: Kohn Mártonné, Moór Zoltán, ügyész: dr. Beregi Endre, háznagy: Glattstein Ottóné, ellenőrök: Brand Jenő, Schlésinger József, pénztáros: Fülöpp Imre, könyvtáros: Kudelka Sándorné. Hivatalból tagok: dr. Ferenczi Samuné, Herskovits Mauer, Krausz Miklós, dr. László István, Marton Ede.

A DOMBOVÁRI IZR. NŐEGYLET május 16-án tartotta 60. évi közgyűlését. Dr. Kertész Jenőné, a Nőegylet elnöke aszsonya meghatott szavakkal emlékezett meg a jubiláris évfordulóról, majd kegyelettel és hálával szólt elődeiről, néh. Paunz Adolfnéról és néh. Spitzer Sándornéről, valamint az innen elköltözött Halmos Henriknéről. Dr. Balog Mihály titkár a tíz évvel ezelőtti jubileumi ünepséget idézte fel, amelyen az egész város társadalmának színe-java előtt Dombóvár szülötte, dr. Hajdu Miklós író, pesti hitk. előjáró tartott ünnepi előadást. Titkári jelentésében beszámolt a hét évvel ezelőtti létesített Szeretetház tíz szoba-konyhás lakásra történt kibővítéséről, amit a dr. Sas István elnöke alatt álló Kereskedők Egyesületének 1000 P-ös adománya tett lehetővé. Dr. Friedmann Hillél főrabbi Isten áldását kérte a Nőegylet további működésére, majd dr. Bárány Lipót hitk. elnök a hitközség nevében üdvözölte a Nőegylet egész vezetőségét és minden egyes tagját. A megejtett választáson újból megválasztották dr. Kertész Jenőné elnöknek, dr. Sas Istvánné alelnöknek, Waldmann Dávidné jegyzőnek, Kramer Gyuláné pénztárosnak és dr. Friedmann Hillélné főrabbiné örökös tiszteletbeli választmányi taggal az élén a 41 tagra kiegészített választmányt.

A PESTI CHEVRA KADISA ELŐLJÁRÓSÁGA, VÁLASZTMÁNYA ÉS KÉPVISELŐTESTÜLETE mély megilletődéssel jelenti, hogy

WERTHEIMER LAJOS úr

szentegyletünk előljárója és az általunk fenntartott Aggokháza vezérlőbizottságának alelnöke, tevékeny és áldásos élete 84. évében május 17-én elhunyt.

A megdicsőült férfiú mélyeséges hittel, meleg ragaszkodással, odaadó lelkesedéssel szolgálta Chevra Kadisánk és felekezetünk közügyeit. Különös szeretettel foglalkozott az Aggokházával és annak ápoltságával.

A meghaldogult férfiút saját halottunknak tekintjük és május 19-én, szerdán déli fél 1 órakor temetjük a rákoskeresztúri izr. temető halottasházából.

Emlékét kegyelettel fogjuk megőrizni.

SÍRKÖVEK

PFEIFER és HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára Budapest, VII., Károly király-út 3/c. Dob-utca sarok. Telefon: 226-082. Rendkívüli olcsó árak!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató.

Engedélyezve: 20700/1938. XII. M. E. sz. alatt.

BOROS JÓZSEF SÍREMLÉKEK

NAGY RAKTÁRA. KIZÁRÓLAG: BUDA-
PEST, VII., DOB-UTCA 2. (Károly-körúti
sarokház.) Telefonszám: 227—096. Modern
fedőlapos, virágvázás síremlékek. Olcsó árak.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A „MULT ÉS JÖVŐ“ ÚJ ELŐFIZETÉSI ÁRAI.

Köztudomású tény, hogy a nyomdai termékek: folyóiratok, hirlapok stb. előállítási költségei az utóbbi években tetemesen megrágultak. Természetes, hogy a „Mult és Jövő“ előállítási költségei is tetemesen emelkedtek. A „Mult és Jövő“, ameddig csak lehetett, nem nyult az áremelés kényeszerű eszközéhez. Most azonban kénytelen a folyóirat előfizetési árát mérsékelten felemelni, hogy ezúton legalább részben fedezze az előállítási költségek emelkedését.

AZ ÚJ ELŐFIZETÉSI DÍJ:

egész évre	30.— pengő,
félévre	15.— pengő,
negyed évre	8.— pengő.

Reméljük, hogy t. előfizetőink megértéssel fogadják kényeszerű elhatározásunkat és az új árakon újítják majd meg a „Mult és Jövő“ előfizetését.

A „MULT ÉS JÖVŐ“ pedig rajta lesz, hogy cikkekben, képekben és minden irányú közleményben ezután is — miként eddigéig — továbbra is a telhető legjobbat és legszébbet nyujtsa előfizetőinek.

A „MULT ÉS JÖVŐ“ kiadóhivatala.

DR. KUNOS IGNÁC JUBILEUMA. Jelentős évfordulóhoz érkezett dr. Kunos Ignác, a világhírű orientalista: május hóban volt ötven éve, hogy a Magyar Tudományos Akadémia rendkívüli érdemei elismeréséül, alig 33 éves korában, tagjai sorába választotta. A jubileum alkalmából Voinovich Géza, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára meglehangú átiratban köszöntötte a 83. évébe lépett pro-

fesszort. Dr. Kunos Ignác ma is töretlen szellemi erővel dolgozik, többkötetnyi tudományos munkája áll kiadásra készen. Dr. Kunos Ignác dísztagja a Pesti Izr. Hitközség képpviselőtestületének, díszelnöke a Józsefvárosi Templomkörtetnek és az egész magyar zsidóság meleg szeretettel üdvözli a nagy mestert e jelentős jubileuma alkalmából.

AZ ARARAT IRODALMI PÁLYÁZATÁNAK bírálóbizottsága kéri a *Három álmom* és a *Szigeti Vendel* c. novellák szerzőit, hogy jelígés leveleiket legyenek szívesek újból beküldeni az évkönyv kiadóhivatalába (VI., Dessewffy-u. 41.)

HÁZASSÁG

Schwarz Margit (Ungvár), Schwarz Lajos fakereskedő leánya és Unger István (Szatmár) június 13-án házasságot kötöttek. Minden külön értesítés helyett.

HALÁLOZÁSOK

Nagymegyeren temették el csendes áhitatban a 94 éves korában elhunyt özv. *Ehrenthal* Károlynét, a csallóközi zsidóság bibliai lelkű, köztisztelőben álló nagyasszonyát. Gyermekai, unokái, délutokái és a kiterjedt rokonság gyászolja.

Özv. *Grünfeld* Bernátné Beregszászon 86 éves korában elhunyt. Halála városszerte mély részvétet keltett.

Purim ünnepén hunyt el özv. *Kohn* Jónásné, a nagyszöllősi dáján özvegye, a szöllősi szeretett Rézl nénije. Az agg melamedesz nagy talmud chochom is volt, aki segített néhai férje művét, a Nefes Johannesn-t sajtó alá rendezni. Egész hitközsége megsiratta a 74 éves korában elköltözött tiszteletreméltó, nagyműveltségű matrónát. Gyászolja: *Kohn* Hermann derecskei főrabbi, *Mór* (Munkács), *Salamon* és *Aron Sulem* (távol otthonuktól), *Izsákné* Mirjam (Brooklyn), *Lázár* főrabbi (Brooklyn), *Kleinné* Jitte dáján neje (Nagyszöllős), *Apfeldörferné* Hane (Ungvár) vejei, unokái.

VÁSÁROLJA, OLVASSA, TERJESSZE A JAVNE KÖNYVEKET

Minden kötete a zsidó szellemi élet eseménye.

Új kötete

Most jelent meg.

C. ROTH. ZSIDÓ KÖZÉPKOR

Az V. századtól a XV-ik század végéig visz el bennünket a kiváló — nálunk alig ismert — történettudós, a középkor legjobb ismerőjének munkája. A zsidó történetnek ezt a nagyon színes fejezetét érdekesítő, szinte izgalmas módon tárja elénk Cecil Roth. A kitűnő fordítás Hirschler Imre munkája.

ÁRA IZLÉSESEN CSINOS KÖTÉSSEN P. 4.80

Kapható minden könyvkereskedésben és a kiadónál: Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, Budapest, VII., Király-u. 93. I. 15. — A Javne-sorozat következő könyve: Buk Miklós: A kétezeréves út. A zsidókérdés történet-szociológiája.

RAKTÁRON LEVŐ
SÍREMLÉKEK

MÉLYEN LESZÁLLITOTT ÁRON
LŐWY J. UTÓDA • BUDÁN
II., FŐ-UTCA 79 (Pálffy-tér mellett) Telefon: 35-15-81

**PARÓKÁT
KÉSZÍT**

Is hullámosított hajból

TARTÓS-HULLÁM
MANIKÜR
HAJFESTÉS
OLCSÓ ÁRAK!

HEISZ JENŐNÉ

NŐI FODRÁSZ ÉS
PARÓKAKÉSZÍTŐ

**VI., Vasvári
Pál-utca 4**

**Takarékos
családok
olesón és jól
vásárolhatnak**

KLEIN ANTAL

DIVATHÁZÁBAN, BUDA-
PEST, VII., KIRÁLY-U. 49.
Selymek, szövetek, vászon-
árak. Kelengyék, kötöttárak
és NŐI KONFEKCIÓ.

F Ü R T H

*lakástakarító- és
féregirtó vállalat*

BUDAPEST, V. KERÜLET,
CSÁKY-UTCA 7, II. EM.
Tel.: 124-455. Lelkiismeretes
munka. Prima referenciák.

E L E G Á N S

*Csecsemő-
kelengyék*

SZÉKELY JENŐ
Petőfi Sándor-utca 9

ÜVEGTETŐCSERÉP

ÉS ETERNIT

SZABVÁNYMÉRETŰ DRÓTBETÉTES ÜVEG

ifj. Weiss Gyula

BUDAPEST, V. KERÜLET, VADÁSZ-UTCA 29. SZ.

ÜVEGHÁZ

TELEFONSZÁM: 110-114*

Szenzációs árat fizetek

használt férfi-, női ruhákért,
fehérműért, zongorát, pianinót,
szőnyeget, ékszert, ezüstöt veszek.
Hívásra jövök. Vidékről is.
Telefonszám: 427-122.
VII., Erzsébet-körút 32. szám.

**GERSTL G.
udvarban**

DR. FRENKEL BERNÁT VALLÁSTANÁR

ZSIDÓ NEVELŐINTÉZETE

INTERNÁTUS FIUKNAK ÉS LEÁNYOKNAK, a zsidó gimnáziumok és ipari középiskolák
közvetlen közelében, a városligeti vállanegyedben, XIV. kerület, Szabó József-utca 14. szám.
KORREPETÁLÓ TANFOLYAM. * NYÁRI FOGLALKOZTATÁS.